

Jasper Vanhee

Master in de Oost-Europese talen en culturen

Major Russisch en een tweede moderne Oost-Europese taal

Universiteit Gent

De Sloveense minderheid in Karinthië

Masterscriptie

Promotor: Prof. dr. Raymond Detrez

Mei 2010

Inhoud

Inleiding	1
1 Het diplomatieke spel van 1919-1920: het Karinthisch plebisciet.....	5
1.1 Militaire confrontaties	5
1.2 Besprekingen en voorbereidingen volksstemming.....	6
1.3 De volksstemming en zijn interpretaties	10
2 De Slovenen binnen Oostenrijks Karinhië tot aan de Anschluss	12
3 De Sloveense minderheid van Karinhië onder het Derde Rijk	15
4 De Sloveense minderheid van Karinhië en de Oostenrijks-Joegoslavische relaties: 1945-1991	17
4.1 Oostenrijk voor het staatsverdrag: 1945-1955.....	17
4.2 Het Oostenrijks staatsverdrag van 1955	19
4.3 Oostenrijk na het staatsverdrag: 1955-1991	21
5 De Sloveense minderheid en de Republiek Slovenië.....	27
6 Organisaties.....	29
6.1 Sloveense organisaties.....	29
6.2 Duits-nationalistische organisaties	30
7 Onderwijs	33
7.1 Het interbellum.....	33
7.2 Na de Tweede Wereldoorlog.....	33
8 De Sloveense minderheid en Jörg Haider	37
8.1 Jörg Haider: succes van extreem-rechts	37
8.2 Ortstafelstreit	40
8.3 Jörg Haiders erfenis	43
9 Volkstellingen	44
10 Conclusie.....	47
11 Bibliografie.....	50
12 Appendix	54

Inleiding

Probleemstelling

Der Begriff „Volksgruppe“, der sich inzwischen weitgehend durchgesetzt hat und auch international vielfach anzutreffen ist, wurde 1976 vor allem deshalb gewählt, um eine oft als diskriminierend empfundene Färbung des bis dahin gängigen Ausdrucks „Minderheit“ zu vermeiden.¹

Zo verwoordt de Oostenrijkse regering in 2000 diplomatisch dat het begrip “minderheid” in Oostenrijk in de vorige eeuw een bron van discriminatie geweest is en dat daarom sinds 1976 de voorkeur werd gegeven aan het begrip “volksgroep”. Een interessanter inzicht, dat door deze tekst gegeven wordt, is echter dat de Oostenrijkse regering verderop in deze verklaring, waarin het zijn door de Europese Raad opgelegde bescherming van nationale minderheden wil duiden, opmerkt dat de meningsverschillen en conflicten rond artikel 7 van het Oostenrijkse staatsverdrag² opvallend beperkt bleven tot Karinthië:

Die Bemühungen um die Verwirklichung bzw. auch den Ausbau und die zeitgemäße Interpretation der im Staatsvertrag von 1955 ebenfalls verankerten Minderheitenschutzrechte (Art. 7) sind seither immer wieder ein Thema der Politik. Obwohl sich diese Rechte schon nach dem Wortlaut des Staatsvertrages nicht nur auf die Kärntner Slowenen beziehen, sondern auf „die slowenischen und kroatischen Minderheiten in Kärnten, Burgenland und Steiermark“, ist die Austragung von Meinungsunterschieden über Art. 7 in spektakulärerer Form auf Kärnten beschränkt geblieben.

De relatie tussen de Oostenrijkse politiek en de nationale minderheid in Karinthië is dus, sinds het afsluiten van het staatsverdrag in 1955, het meest problematisch. Ik wil dan ook de probleemstelling richten op deze Sloveense minderheid in Karinthië en zijn verhouding met Oostenrijk van begin 20^e eeuw tot heden. Belangrijk is hier natuurlijk bij te verklaren hoe deze minderheid is ontstaan. Daarom schets ik ook zo zorgvuldig mogelijk de situatie voor de Eerste Wereldoorlog binnen het Oostenrijkse deel van de Dubbelmonarchie.

De gevolgen voor de Slovenen in Karinthië van het uiteenvallen van de meervolkenstaat en de daaraan gekoppelde naoorlogse volksstemming, als onderdeel van het verdrag van Saint-Germain, probeer ik daarna zo goed mogelijk in kaart te brengen. Hoe het

¹ Bericht der Republik Österreich gemäß Artikel 25 Abs. 1 des Rahmenübereinkommens zum Schutz nationaler Minderheiten. Wien: am 30.Juni 2000

² Artikel 7 van het Oostenrijkse staatsverdrag met de officiële benaming “Staatsvertrag betreffend die Wiederherstellung eines unabhängigen und demokratischen Österreich” bepaalt de rechten van Sloveense en Kroaatse minderheden. Naar dit artikel verwijst ik doorheen deze hele thesis.

aantal Slovenen en de overlevingskansen van de Sloveenstalige gemeenschap in Karinthië doorheen deze bewogen eeuw evolueren vormt ook een deel van mijn analyse. Ik zoek dus naar de meest belangrijke externe én interne factoren die de hedendaagse minderheid hebben vormgegeven en leg daarbij de focus op de sleutelmomenten in de 20e eeuw.

Wanneer ik mijn thesis laat aanvatten bij het begin van de 20e eeuw is het zeker belangrijk op te merken dat ook in de tweede helft van de 19e eeuw- vooral onder invloed van het Duitse nationalisme- in Karinthië de spanningen tussen Sloveenstaligen en Duitstaligen waren opgelopen en dat de druk van de germanisering voor de Slovenen al aanzienlijk was toegenomen (Zwitter 1970: 12). Beide zijden probeerden door volksvergaderingen en wederzijdse beschuldigingen de steun van het volk te winnen (Štih, Simoniti & Vodopivec 2008: 301). De Eerste Wereldoorlog verscherpte het Duitse nationalisme in Karinthië nog verder.

Wanneer Karinthië in zijn geheel beschouwd wordt, kende het percentage Slovenen al tegen het einde van de 19e eeuw een sterk dalend percentage tot een 20% sprekers van de Sloveense taal (Štih, Simoniti & Vodopivec 2008: 297). Een behoorlijke ommekeer, wanneer we uit tellingen weten dat midden 19^e eeuw slechts 36,3 % van de bevolking van Klagenfurt(Sloveens: Celovec) Duitstalig was (Zwitter 1970: 11) en dat toen Klagenfurt nog een van de belangrijkste centra van de Sloveense cultuur was, waar verschillende Sloveense kranten en boeken werden uitgegeven (Zupančič 2007: 142). Ook het algemeen aandeel van Slovenen in alle Sloveense gebieden zonk tussen 1846 en 1910 van 88,9% naar 76,9%: de Sloveense bevolking groeide een stuk trager dan het gemiddelde in de meervolkenstaat (Štih, Simoniti & Vodopivec 2008: 297). Dat het zuiden van Karinthië wel nog een duidelijk Sloveens karakter had wordt geïllustreerd door het volgende fragment uit een Amerikaans tijdschrift in 1918:

Racially, then, Austria differs from Hungary because there is no race similar to the Magyars centrally situated and different in character from the other races of Western and Central Europe, and because the Austrian races are more compactly knit; for the only islands of any importance are the German islands in the south of Carniola among the Slovenes and in and in the north among the Czechs (Wallis, 1918: 65).

De Duitsers in het zuiden van Karinthië werden dus in de ogen van een buitenstaander beschouwd als een 'eiland' in een overwegend Sloveens gebied. Over het historische Sloveense karakter van het zuiden van Karinthië bestaat dus geen twijfel. Sloveens en Duits waren in deze regio volop concurrerende talen. Ook de Duitse en Sloveense natievorming stonden in dit grensgebied reeds in 19^e eeuw in concurrentie (Malle 1996: 218-221).

Haas en Stuhlpfarrer (1977: 11) merken op dat met de revolutie van 1848 het oude gemeenschappelijke leven definitief omsloeg in vijandschap en de Duitstaligen hun dominantie en die van hun taal ook politiek probeerden waar te maken. Zo waren naties nog

maar net gelijkgesteld toen Duitstaligen opnieuw aanspraak maakten op voorrechten. Deze reeds complexe politiek-maatschappelijke situatie in Karinthië bij de aanvang van de 20e eeuw vormt het uitgangspunt voor mijn thesis.

Status quaestionis

De Sloveense minderheid in Karinthië kent aan Sloveense zijde tot op heden een enorme belangstelling. Ontzettend veel Sloveense historici hebben zich over de Sloveens-Oostenrijkse kwestie gebogen. Een werk dat gedetailleerd het verloop van de eerste helft van de twintigste eeuw voor de Slovenen van Karinthië bespreekt is het boek “Koroški plebiscit” uit 1970 van Janko Pleterski, Lojze Ude en Tone Zorn. Het werk van de Amerikaan Thomas M. Bark “The Slovene Minority of Carinthia” uit 1984 geeft een overzicht tot eind jaren '70. De auteur drukt in zijn inleiding zijn dank uit voor bijdragen van Bogo Grafenauer, Vladimir Klemenčič, Dušan Nečak, Janko Pleterski, Peter Vodopivec, Tone Zorn en Fran Zwitter. Deze auteurs vormen een belangrijk aandeel in de Sloveense geschiedschrijving rond Karinthië en zijn Slovenen.

Thomas M. Barker bekennt ook gesprekken gevoerd te hebben met Hans Haas en Karl Stuhlpfarrer, die in 1977 in Wenen het werk “Österreich und Seine Slowenen” uitgaven. Een werk dat bijzondere aandacht besteedt aan anti-Sloveense organisaties actief in Karinthië. Met hun werk willen deze twee Oostenrijkse historici de minderheidsproblematiek in Karinthië tot een verantwoordelijkheid van gans Oostenrijk verheffen. Ook het werk van Barker moet als een dergelijk statement gelezen worden. Hij schrijft namelijk in zijn inleiding:

The fact that my study was, and is, in the last analysis a plea to guarantee the continuing existence of the Slovene language and culture in Carinthia thus affords it a measure of timeliness(Barker 1984: 12).

Het artikel van Boris Jesih uit 2004 met de titel “Slovenska narodna manjšina v Republiki Avstriji”³ geeft een grondig overzicht van de volledige twintigste eeuw en is de belangrijkste basis voor een analyse van de situatie vanaf de onafhankelijkheid van de Sloveense republiek tot heden.

Methodologie

In mijn thesis wil ik de politiek en sociale situatie van de Sloveense minderheid als Oostenrijkse staatsburgers bespreken vanaf de volksstemming van 1920. In een eerste hoofdstuk bespreek ik deze volksstemming, die het eigenlijke begin van een Sloveense minderheid in Oostenrijk betekent, uitgebreid. De situatie van deze minderheid bespreek ik eerst in de context van de Eerste Republiek Oostenrijk tot aan de Anschluss en de Tweede Wereldoorlog en daarna, sinds het Oostenrijks staatsverdrag van 1955, als inwoners van de

³ De Sloveense nationale minderheid in de republiek Oostenrijk

Tweede Oostenrijkse Republiek. Deze periode van 1955 tot het hedendaagse Oostenrijk verdeel ik verder in een periode voor en na de onafhankelijkheid van de Republiek Slovenië in 1991. In het meest recente stadium komt de focus op Jörg Haider en de FPÖ en hun politiek tegen de Slovenen in Karinthië. Voor deze meest recente fase baseer ik me ook op de analyse die gemaakt wordt in Sloveense en Oostenrijkse media. Aangezien onderwijs en organisaties een belangrijke elementen zijn bij de bespreking van mijn onderwerp, bespreek ik deze uitgebreider in twee afzonderlijke hoofdstukken. Toch komen deze elementen ook in andere hoofdstukken aan bod.

1 Het diplomatieke spel van 1919-1920: het Karinthisch plebisciet

1.1 Militaire confrontaties

Ondanks hun kleine aantal, zo'n 1,4 miljoen, leefden de Slovenen begin 20^e eeuw noch in politieke noch in geografische termen in een homogene eenheid (Barker 1984: 17). Na het uiteenvallen van de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie in 1918 bleef het Sloveense volk verdeeld achter in vier verschillende landen: Italië, Oostenrijk, Hongarije en het toenmalige moederland van de Slovenen: het Koninkrijk der Serviërs, Kroaten en Slovenen.

Bij de vorming van nationale staten uit de Oostenrijks-Hongaarse erfenis was de verwachting groot dat het grotendeels door Slovenen bevolkte zuiden van Karinthië naar de voorloperstaat van Joegoslavië zou gaan (Jesih 2004: 270). In heel Europa werd natuurlijk in spanning de definitieve uitkomst, die de vredesconferentie van Parijs zou brengen, afgewacht. Veel grenzen waren nog niet vastgelegd. Boris Jesih (2004: 270) merkt daarbij op dat de toenmalige regering in Ljubljana bij de vorming van deze nieuwe staten noch militaire noch politieke maatregelen nam en zo de kans aan zich liet voorbij gaan om zonder grote moeilijkheden het zuidelijke deel van Karinthië binnen de eigen grenzen te krijgen. Lojze Ude (1970: 153) voegt daaraan toe dat de oorlogsvermoeidheid in 1918 algemeen was en dat het een wijdverspreide mening was de grens te laten bepalen door de vredesconferentie, maar dat mensen er zich toch van bewust werden dat het ook tot een gewapend grensconflict kon komen. In een 'geschiedenis van het Sloveense volk' van Branko Božič (1969: 153) wordt de situatie in de winter van 1918 als volgt geschetst:

Dne 9. Novembra je vlada, ki jo je imenoval Narodni svet v Ljublani, prvič stopila na mednarodno prizorišče. Pogajala se je s Koroškimi Nemci, ki so predlagali razdelitev vplivnih območij na Koroškem med Nemci in Slovenci na Črti Pontebba-severna meja Velikovca-severna meja občine Labod-Dravograd. Kljub tem poganjanjem so Nemci v Celovcu sklenili, da mora priti vsa Koroška pod nemško Avstrijo in vstanovili obrambni odbor proti "jugoslovanski nevarnosti".⁴

Deze periode van onzekerheid voor de uitkomst van de vredesconferentie werd in Karinthië dus zeer gespannen beleefd. Duitse nationalistten benadrukten dat Karinthië onverdeelbaar was en dat er geen sprake kon zijn van een aansluiting bij Joegoslavië. Sociaaldemocraten probeerden tussen Sloveense en Duitse arbeiders en boeren de solidariteit te bewaren en verzetten zich tegen de harde opstelling van het Duits nationalisme (Haas & Stuhlpfarrer

⁴ Op 9 november verscheen de regering, die door de Volksraad in Ljubljana was aangesteld, voor het eerst op het internationale toneel. De onderhandelingen liepen met Karinthische Duitsers, die een opdeling van invloedssferen in Karinthië voorstelden tussen Duitsers en Slovenen op de grens Pontebba- noordelijke grens van Velikovec (Völkermarkt)-noordelijke grens van de gemeente Labod-Dravograd. Ondanks deze onderhandelingen beslisten de Duitsers in Celovec (Klagenfurt) dat volledig Karinthië onder Duits Oostenrijk moest komen en richtten een verdedigingscomité tegen "het Joegoslavische gevaar" op.

1977: 30). Vanaf de winter van 1918 volgden effectief kleine gewapende conflicten tussen Duits-Oostenrijkse en Joegoslavische militaire eenheden en vrijwilligers met offensieven en tegenoffensieven van beide zijden. Eind mei 1919 werden enkele bruggen over de Drava, een rivier die in enkele onderhandelingen als potentiële grens werd voorgesteld, door Duitse troepen opgeblazen om een Joegoslavisch offensief te vertragen (Ude 1970: 197).

1.2 Besprekingen en voorbereidingen volksstemming

Militaire confrontaties namen af toen delegaties van beide zijden een akkoord probeerden te bereiken en eind mei 1919 in Parijs een uitkomst begon vorm te krijgen (Ude 1970: 131-201).

Oostenrijk moest rekening houdend met de politiek moeilijke positie van Oostenrijk na de Eerste Wereldoorlog- weinig aantrekkelijke grensbepalingen met Italië en Tsjechoslowakije aanvaarden. De meest onbepaalde grens voor Oostenrijk was zijn zuidelijke grens, die ook onder de Dubbelmonarchie nooit wettelijk werd bepaald. Onder de Dubbelmonarchie waren er nooit wettelijk vastgelegde aparte entiteiten geweest voor de Duitse volksgroep en de Zuid-Slavische volksgroepen, in de hoop dat het nooit tot een uiteenvallen van de meervolkenstaat moest komen (Jesih 2004: 270). Het vraagstuk van de zuidelijke Oostenrijkse grens werd opgenomen in de agenda van de grote mogendheden in Parijs.

Parijs, en dan vooral de visionaire Amerikaanse president Woodrow Wilson, wilde de grenzen tussen landen laten samenvallen met de grenzen tussen verschillende volken. Waar het niet tot een overeenkomst kwam, moesten de grenzen worden uitgetekend in lijn met de wil van de bevolking, dit met behulp van een internationaal plebisciet of volksraadpleging.

Dat het ook in Karinthië tot een volksstemming kwam zou mogelijk onder invloed van een Amerikaanse studiec commissie geweest zijn, die in januari 1919 de zaak van Karinthië onderzocht en tot het besluit kwam dat een aanzienlijk deel van de Slovenen verkozen bij Oostenrijk te blijven (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 26). Of een dergelijk rapport een echte invloed heeft gehad op de commissie in Parijs, die zich vanaf maart 1919 over de grensbepalingen voor Oostenrijk boog is niet zeker. Zeker is wel dat het uiteindelijk tot een volksstemming kwam en dat dit er op duidt dat men in Parijs niet overtuigd was van de wil van de meerderheid in het betwiste gebied.

Haas en Stuhlpfarrer (1977: 27) merken echter verder terecht op dat het op de vredesconferentie meermaals kwam tot grensbepalingen, die niet een etnografische logica volgden, maar eerder een praktische en geografisch meer efficiënte grens verkozen. Een beleid dat de Amerikaanse president Woodrow Wilson verdedigde door te stellen dat ‘enkel daar waar de natuurlijke grenzen onontkoombaar waren, we van de door de etnografische gegevens voorgeschreven grenzen zijn afgeweken, en dan alleen volgens het zelfbeschikkingsrecht van de volken!’ Een andere zeer aanneembare theorie van Haas en Stuhlpfarrer (1977: 28-29) is dat Maribor (Duits: Marburg) ook in de weegschaal werd gelegd en dat al zeer vroeg in de besprekingen de Amerikanen met het compromisvoorstel kwamen

om Maribor aan Joegoslavië toe te wijzen en Klagenfurt (Sloveens: Celovec) met zijn geografisch ondeelbare valleibekken aan Oostenrijk.

De drie Joegoslavische vertegenwoordigers in Parijs hadden uiteindelijk met hun aanvankelijke grenseisen geen succes. Vooral omdat die niet in de lijn lagen van de ideeën van de VS en Italië (Jesih 2004: 270). Het verdrag van Saint-Germain, getekend op 10 september 1919 en in werking tredend op 16 juli 1920, bepaalde dat de zuidelijke grens van Oostenrijk uiteindelijk vastgelegd zou worden door een commissie, bestaand uit Italiaanse en Joegoslavische vertegenwoordigers samen met vertegenwoordigers van de grootmachten (Jesih 2004: 270-271). Voor Karinthië, meer bepaald de volledige regio ten zuiden van Klagenfurt, een zeer vruchtbaar gebied, werd overeengekomen over te gaan tot een volksstemming onder internationale controle. Artikel 49 en 50 van het verdrag bepaalden de exacte omstandigheden. Een fragment uit artikel 50:

Article 50

With a view to the organisation of a plebiscite, the Klagenfurt area will be divided into two zones, the first to the south and the second to the north of a transversal line, [...]

The Klagenfurt area will be placed under the control of a Commission entrusted with the duty of preparing the plebiscite in that area and assuring the impartial administration thereof. This Commission will be composed as follows: four members nominated respectively by the United States, Great Britain, France and Italy, one by Austria, one by the Serb-Croat-Slovene State, the Austrian member only taking part in the deliberations of the Commission in regard to the second zone, and the Serb-Croat-Slovene member only taking part therein with regard to the first zone. The decisions of the Commission will be taken by a majority.⁵

Het gebied, waar de volksstemming moest worden georganiseerd, werd dus verdeeld in twee zones. Zone A sloeg op het meest zuidelijke deel van Karinthië met een totale oppervlakte van 1768 km². Zone B omvatte het centrale deel van Karinthië met Klagenfurt en bestond uit 352 km². Tijdens de voorbereidingen op de volksstemming kregen de Joegoslavische autoriteiten bevoegdheid over zone A, Oostenrijk over zone B. Tot een stemming in zone B zou het enkel komen in het geval dat de meerderheid in zone A voor het Koninkrijk zou stemmen (Jesih 2004: 271).

Over het recht en onrecht van een volksstemming bestaat een uitgebreide historische discussie. Zo schrijft Pleterski (1970: 216) dat de Verenigde Staten veel meer hadden gegeven aan Oostenrijk dan de regering in Wenen zelf had verwacht: een volksstemming zonder

⁵Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Austria (St. Germain-en-Laye, 10 September 1919)

eticiteit te respecteren, volgens het systeem van een politieke verkiezingsstrijd, een gewone meerderheid bepaalt aan welk land de volledige zone toebehoort.

De regering in Wenen was zelf ook niet helemaal gerust in de uitkomst van de volksstemming en kanselier Karl Renner had zelfs een grensbepaling langs de Drava verkozen boven een riskante volksstemming (Pleterski 1970: 216). Voor Oostenrijk was de volksstemming in elk geval een risico wat zone A betreft, want op basis van een telling uit 1910 werd berekend dat in Karinthië 66 463 Slovenen ofwel personen gebruik makend van het Sloveens als omgangstaal leefden. In zone A zouden hiervan 50837 personen leven. De volledige zone A zou 73 488 inwoners tellen (Jesih 2004: 271).

De voorbereidingen op de volksstemming waren zeer intensief. De propaganda was voor die tijd bijzonder veelzijdig en had veel kenmerken van een politieke verkiezingsstrijd. Het volgende fragment van een plakaat, dat de Slovenen probeert aan te zetten te stemmen voor een aansluiting bij Oostenrijk, illustreert dit:

Koroški Slovenci!

Ljudsko glasovanje ni boj med nami in Nemci, kakor lažejo plačani kranjski agitatorji.

Naša *špraha*, naša šola, naša vera, vse naše pravice

Se nam že po mirovni pogodbi zagotovljene.

Pri plebiscitu gre le za to, ali bo po želji ljubljanskih koritarjev

Naša domovina raztrgana,

Ki je bila že več kot *tavšend* let skupaj, ali ne!

Torej vsak in vsaka od nas Slovencev in Slovenk, ki voli za republiko Avstrijo,

Ni noben Judaž.

Judaž so le eni kranjski advokati, ki so svoj lasten rod prodali krivovernim Srbom.⁶

(Pleterski 1970: 232; mijn nadruk)

Pro-Oostenrijkse propaganda probeerde de Sloveense stemmen op twee manieren binnen te halen: enerzijds met slogans en argumenten, gericht aan dat deel van de Slovenen in Karinthië, die nog geen enkele vorm van nationaal bewustzijn hadden of al in cultureel of

⁶ Karinhische Slovenen! De volksstemming is geen gevecht tussen ons en de Duitsers, zoals de betaalde oproerkraaiers uit de Kranj (Slovenië) ons voorliegen. Onze taal, ons onderwijs, ons geloof, al onze rechten zijn ons al door het vredesverdrag verzekerd. Bij de volksstemming gaat het enkel daarom, of, volgens de wens van die schoenmakers van Ljubljana, ons thuisland, dat al duizend jaar samen is, verscheurd zal worden, of niet! Dus elk van ons Slovenen, die voor de republiek Oostenrijk stemt, is geen Judas. Judassen zijn enkel die Sloveense advocaten van de Kranj, die hun eigen natie aan de ketterse Serven hebben verkocht.

politiek opzicht gedeeltelijk gegermaniseerd waren. Anderzijds argumenten en slogans die zich richtten tot stemgerechtigden, die zich wel al duidelijk als Slovenen identificeerden, maar toch twijfelden en erover nadachten voor Oostenrijk te stemmen vanwege de voordelen die het bewaren van de eenheid in Karinthië biedt (Pleterski 1970: 232). Zoals uit de laatste regel van het plakaat blijkt, waren er ook religieuze beweegredenen: de katholieke Slovenen werden angst ingeprijsd voor een Servisch-orthodoxe overheersing binnen Joegoslavië.

De door Slovenen bewoonde regio's behoorden tot de minst geïndustrialiseerde regio's van de Dubbelmonarchie en in 1910 waren nog steeds 67% van de inwoners van de Sloveense gebieden actief in de landbouw (Štih, Simoniti & Vodopivec 2008: 301). Een lage verstedelijking kan zeker een hindernis gevormd hebben om een krachtige, zelfbewuste nationale beweging te ontwikkelen.

Oostenrijk steunde in zijn propaganda vooral op sociale en politieke argumenten, minder op etnische, want de Oostenrijkse autoriteiten waren zich er sterk van bewust dat de meerderheid in plebiscietzone A Sloveens was. De Karinthische landsraad kwam twaalf dagen voor de volksstemming met de plechtige en eeuwig geldende belofte de nationale en taalkundige eigenheid van de Slovenen te garanderen (Jesih 2004: 271).

De argumenten, die in de Oostenrijkse propaganda werden gebruikt, zijn voornamelijk het bewaren van de eenheid van Karinthië als economische noodzaak en Servische complottheorieën. Ze waarschuwen voor een cultureel achterlijk, agressieve en militaristische Balkan met dominerende orthodoxe Serven, die de Slovenen van Karinthië willen inlijven om hun later als kanonnenvoer te gebruiken. De de belastingdruk zou onder een Joegoslavische administratie, zo gaat de Oostenrijkse propaganda verder, stijgen. Ook dat de bescherming van alle rechten reeds gegarandeerd is door het verdrag van Saint-Germain komt vaak als argument naar voor (Pleterski 1970: 232, 234-5, 239, 240).

De sociaaldemocraat Florian Gröger erkende nogmaals dat de meerderheid van plebiscietzone A Sloveens was, maar dat dit voor de uitkomst van de volksstemming geen rol mocht spelen, omdat de Karinthische sociaaldemocratie zou zorgen voor de bescherming van nationale minderheden en de invoering van culturele autonomie (Pleterski 1970: 231).

Daarover was de Oostenrijkse delegatie in Parijs in elk geval minder enthousiast. Zij wilden al te bindende minderheidsbescherming vermijden, maar zagen zich toch gedwongen de minderheidsbescherming grondwettelijk vast te leggen. Men rekende desalniettemin op 'de natuurlijke ondergang' van alle nationale minderheden in een staat met, 'afgezien van enkele verdwijnende minderheden', een 'puur Duitse bevolking' (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 32).

Deze Duits-nationale reflex, die alles wat niet-Duits was als staatsgevaarlijk ging beschouwen, speelde ook op het einde van de oorlog heel sterk in Karinthië (Haas 1977: 24). Dat de Oostenrijkse regering zo'n logica hanteerde moest uiteraard voor de buitenwereld verhuuld blijven en de Oostenrijkse propaganda-campagne voor de volksstemming in plebiscietzone A, die uiteindelijk door het comité werd vastgelegd op 10 oktober 1920, ging

onverstoord verder met het maken van talloze beloftes aan de Slovenen.

De Joegoslavische propaganda beperkte zich tot etnische aspecten (Jesih 2004: 271). De Sloveense politieke klasse was dan ook zeker van een overwinning in zone A indien alle Slovenen in Karinthië volgens hun nationaliteit zouden stemmen. Ze waren zich wel bewust van het probleem van een bepaalde ‘graad van germanisering’ bij een deel van de Sloveense bevolking, zoals ook blijkt uit de vele Duitse leenwoorden in het dialect van de Karinthische Slovenen, maar waren niet in staat om in de korte tijd die ze voor de volksstemming hadden hier dieper op in te gaan (Pleterski 1970: 253). De Sloveense autoriteiten verboden Sloveense communisten propaganda te voeren, omdat ze dit schadelijk achtten (Pleterski 1970: 254). De argumenten in de pro-Joegoslavische propaganda hadden het over geheime afspraken tussen Oostenrijk en Italië waarbij Italië uiteindelijk in ruil voor Zuid-Tirol zone A zou krijgen en benadrukken dat het gaat om ‘Duits’ Oostenrijk en Oostenrijk geen meervolkenstaat meer was of kon zijn, maar een staat waarin het Duits alles zou overheersen en de germanisering onvermijdelijk was (Pleterski 1970: 255-7).

De Duits-Oostenrijkse afgevaardigden zagen in 1918 de nieuwe reststaat wel degelijk als Duits-Oostenrijk. In een eerste wetsontwerp was zelfs sprake van “Zuidoost-Duitsland”. Een ander voorstel voor de benaming van de reststaat was “Republiek van de Duitse Alpenlanden”. De benaming Oostenrijk werd door de overwinnaars opgelegd in het verdrag van Saint-Germain, tegen de wil in van de vertegenwoordigers van de Eerste Republiek (Moritsch 1996: 19).

De grootste handicap van de Joegoslavische regering was dat ze nog nieuw en onervaren was en er nog geen hechte band met de Sloveense bevolking in Karinthië had kunnen groeien. Bovendien ontbrak ook elke ervaring met een verkiezingsstrijd (Pleterski 1970: 241). Ook andere aspecten hadden ongetwijfeld invloed op de beslissing van de Sloveense arbeidersklasse. Zo waren er in de lente van 1920 arbeidersprotesten in Ljubljana. De ordehandhavers waren met wapens opgetreden tegen de stakende arbeiders en 14 demonstranten werden gedood (Jesih 2004: 271).

1.3 De volksstemming en zijn interpretaties

De opkomst voor de volksstemming van 10 oktober 1920 was buitengewoon: 95,97 procent van de stemgerechtigden kwam opdagen. Voor Joegoslavië stemden 15 279 personen, voor Oostenrijk 22 025 stemgerechtigden (Jesih 2004: 271). Onmiddellijk gevolg van dit resultaat was dus dat het niet tot een stemming in zone B kwam. Karinthië bleef bij Oostenrijk.

In de literatuur, die de resultaten van de volksstemming heeft geanalyseerd, zijn er volgens Jesih (2004: 271-272) drie grote theses terug te vinden over de voor het resultaat van de volksstemming meest beslissende oorzaken:

De eerste concludeert dat de politiek van de Oostenrijkse sociaaldemocratie, die front vormde met de Duitstalige boerenpartijen in de inspanningen Karinthië te integreren in de nieuwe Oostenrijkse republiek, beslissend het resultaat van het plebisciet heeft beïnvloed.

De tweede ziet de hoofdoorzaak in de economische omstandigheden ofwel daarin, dat Karinthië als economische ruimte meer verbonden was met Oostenrijk dan met het nieuw gestichte Koninkrijk van Serviërs, Kroaten en Slovenen.

De derde these ziet in Karinthië een eigen regionale identiteit en regionaal bewustzijn, dat de Slovenen in Karinthië er toe kan aangezet hebben de eenheid van Karinthië te bewaren door voor Oostenrijk te stemmen.

Een interessant inzicht in de politieke oriëntatie van de bevolking van zone A bieden ons, met enige voorzichtigheid, de verkiezingen voor het Oostenrijkse parlement van 19 juni 1921. Pleterski (1970: 261) stelt daarbij dat minstens 3000 Slovenen, die acht maanden eerder voor Joegoslavië hadden gestemd, op 19 juni 1921 voor de sociaaldemocratische partij stemden en niet voor de Sloveense partij. Zij hadden dus bij de volksstemming volgens hun nationaliteit gestemd, tegen het advies van de sociaaldemocraten in. Conclusies hieruit trekken blijft ontzettend moeilijk.

Jesih (2004: 271) erkent dat het zonder twijfel de Slovenen zelf waren, die beslissend hebben bijgedragen aan het resultaat van de volksstemming en dat er geen discussie bestaat over de geldigheid van een internationaal plebisciet tussen buurlanden. De vraag blijft dan eigenlijk vooral: Welke argumenten waren voor een aanzienlijk deel van de Slovenen in zone A doorslaggevend om te stemmen in het voordeel van Oostenrijk? De Oostenrijkse sociaaldemocratie moet in elk geval op een overtuigende manier de angst bij enkele duizenden Slovenen voor het Duits-nationalisme hebben kunnen neutraliseren door de bescherming, die het verdrag van Saint-Germain biedt, als onaantastbaar te beschouwen.

Op basis van de volkstelling van 1910 was ruim twee derde van de bevolking van zone A Sloveens. Minstens de helft van die Slovenen had in 1920 voor Joegoslavië gestemd, maar de combinatie van Duitse stemmen en een aanzienlijk aantal Sloveense stemmen voor Oostenrijk had het gehaald. De Slovenen en ook de Sloveense intellectuelen in het moederland beschouwden het verlies van de Slovenen van Karinthië aan Oostenrijk als pijnlijker en ernstiger dan de verliezen aan Italië (Štih, Simoniti & Vodopivec 2008: 319).

2 De Slovenen binnen Oostenrijks Karinthië tot aan de Anschluss

De Slovenen in Oostenrijk, die na 1920 in de zuidelijke delen van Karinthië (en ook Stiermarken) bleven, werden een nationale minderheid. Gauw moest duidelijk worden of de beloftes, die in de periode van het plebisciet aan de Slovenen werden gemaakt, zouden worden gerespecteerd.

De rechten van alle nationale minderheden van Oostenrijk lag vast in enkele artikelen van het verdrag van Saint-Germain. Artikel 62 tot 69 of sectie V bespraken uitvoerig de minderheidsbescherming. Artikel 66 bepaalt dat niet-Duitstalige Oostenrijkse staatsburgers adequate voorzieningen moeten geboden worden in rechtspraak. Artikel 67 garandeert gelijke rechten voor minderheden en het recht sociale, religieuze en onderwijsorganisaties in te richten met het vrij gebruik van de eigen taal. Artikel 68 voorziet dat in gedeeltelijk of overwegend anderstalige regio's het publiek onderwijssysteem zal voorzien in basisonderwijs in de taal van de nationale minderheid, maar dat desalniettemin onderricht in het Duits verplicht zal zijn in alle scholen. Artikel 68 voorziet ook een gelijke verdeling van overheidsondersteuning voor deze scholen.

Het laatste artikel 69 plaats de artikels 62 tot 68 van het verdrag van Saint-Germain onder internationale controle van de Volkenbond en stelt dat de minderheidsbescherming in sectie V enkel gewijzigd kan worden met toestemming van een internationale meerderheid in de Volkenbond. Elk lid van de Volkenbond had het recht te waarschuwen voor een schending van bepaalde beschermingsbepalingen van het vredesverdrag. Het verdrag werd in het Oostenrijkse rechtssysteem opgenomen en zit nog steeds, met uitzondering van artikel 69, in het Oostenrijkse rechtssysteem vervat (Jesih 2004: 272).

Haas en Stuhlpfarrer (1977: 33) wijzen erop dat het verdrag van Saint-Germain een feitelijke verslechtering van de rechten van de Slovenen in Karinthië betekende omdat ze hun rechtspersoonlijkheid als deel van de Sloveense natie, gegarandeerd door artikel 19 van de oude grondwet van 1867, verloren en werden gedegradeerd tot niet-Duitstalige staatsburgers.

De inspanningen en goede bedoelingen van enkele Karinthische sociaaldemocraten ten spijt, zag de regionale regering van Karinthië het volgens Haas en Stuhlpfarrer (1977: 34) al snel als een missie de eenheid in Karinthië na de volksstemming te herstellen door af te rekenen met diegenen, die een aansluiting met Joegoslavië hadden ondersteund: de Sloveense intelligentsia en clerus. Zij hadden zich 'gecompromitteerd'. Er heerste een zeer vijandige stemming tegen iedereen, die drager was van Sloveens zelfbewustzijn en tientallen leraars en pastoors verlieten al dan niet gedwongen hun dienst (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 35). Zo poogde men de Sloveense burgerlijke elite van Karinthië, die de afgelopen halve eeuw succesvol had kunnen concurreren met de Duitse burgerlijke elite, te ontronen (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 39). Op deze afrekeningen reageerde Joegoslavië op 14 augustus met een

nota aan de Oostenrijkse regering (Jesih 2004: 273).

Eens de Duitse burgerij en door Duitsnationalisten gedomineerde regionale regering van Karinthië geen concurrentie meer had van een Sloveense hogere klasse ging ze zich richten op het afhankelijk maken van de Sloveense boeren, door ze te integreren in Duitse organisaties zoals de “Kärntner Bauernpartei”. Sloveense kooplui en ambachtslui in de dorpen werden ook zo veel mogelijk geïntegreerd in de door Duitsers gedomineerde structuren (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 40-1).

De politiek tegenover de Slovenen in Karinthië werd gevaarlijk gedomineerd door een Duits-nationale ideologie, die de wet naast zich neerlegde en een Sloveens privaat onderwijs als een oncontroleerbare bedreiging beschouwde⁷. Sociaaldemocraten, die in het algemeen een veel flexibeler houding hadden in minderheidsrechten en weinig voelden voor het Duits-nationalisme van de burgerij, hadden een te zwakke machtbasis in Karinthië en zagen zich geconfronteerd met sterke nationalistische gevoelens bij een groot deel van het electoraat (Barker 1984: 174-5).

Joegoslavische autoriteiten waren zich bewust van de minderheidsproblemen en waarschuwden in 1923 met een memorandum over de slechte situatie van de Slovenen in Karinthië, maar Jesih (2004: 274) merkt daar bij op dat de Joegoslavische politiek geen hoge prioriteit gaf aan de minderheidsproblematiek. Een algemene oplossing voor minderheidsproblemen in Europa werd in de periode 1925-1930 gezocht door culturele autonomie te voorzien. Ook in Oostenrijk werd hieraan meegewerkt omdat het zo kon komen tot culturele autonomie voor verschillende Duitstalige minderheden, o.a. in Estland en Denemarken, maar ook voor de Duitstalige minderheid in Joegoslavië (Jesih 2004: 274). Elke keer de Duitse minderheden in Joegoslavië hun situatie aanklaagden, verwees Joegoslavië naar de situatie van de Slovenen in Karinthië.

Op initiatief van de sociaaldemocraten kwam het tot onderhandelingen met de Slovenen. Een wetsontwerp werd in 1927 voorgelegd. Het hield een aanzienlijke autonomie in, maar toch ging het niet ver genoeg voor de Slovenen. Zij verzetten zich er vooral tegen dat men enkel op vrijwillige basis lid werd van de in het wetsontwerp voorgestelde ‘Sloveense gemeenschap’ met autonomie onder andere inzake onderwijs. Het zou een te kleine gemeenschap worden, waar alle minder zelfbewuste Slovenen zouden buitenvallen, meenden zij (Barker 1984: 185-6).

De onderhandelingen werden in 1929 door de Duitse partijen uiteindelijk afgebroken (Jesih 2004: 274). De voorwaarden en eisen van beide zijden lagen te ver uiteen. Tegen het einde van de jaren '20 waren Duits-nationalistische sentimenten zo gegroeid, dat zelfs kleinere toegevingen aan de Slovenen onmogelijk werden. Ook de financiële kant van culturele autonomie zou voor de Slovenen een weinig haalbare kaart geweest zijn. Er moesten tientallen Sloveense private scholen gebouwd worden om de culturele autonomie tot een

⁷ Meer over onderwijs in een afzonderlijk hoofdstuk.

succes te maken en de Oostenrijkse overheid zou hiervoor niet hebben opgedraaid (Barker 1984: 187).

Met alle vervolgingen, politieke tegenwerkingen en onredelijke voorwaarden gesteld aan de Slovenen concluderen Haas en Stuhlpfarrer (1977: 38) dat de Eerste Republiek voor het stemmen van vele Slovenen voor Oostenrijk op 10 oktober 1920 bedankte met een 'teugelloze' germanisering. Een bewuste assimilatie die, ondanks alles, het grootste deel van de Slovenen passief of zelfs met enthousiasme onderging (Barker 1984: 18). Velen verborgen uit angst hun herkomst. Arbeiders en boeren waren vanwege hun economische en sociale afhankelijkheid meest blootgesteld aan assimilatie (Zupančič 2007: 144).

De regering in Wenen was wel iets meer bezorgd geweest om het imago van Oostenrijk in het buitenland. Zij hadden er belang bij dat het verdrag van Saint-Germain met zijn minderheidsbescherming gerespecteerd werd. Toch hadden ze te weinig de door Duits-nationalisten gedomineerde Karinthische regionale regering onder controle en bestreden ze nauwelijks anti-Sloveense activiteiten (Barker 1984: 190-1). De Eerste Oostenrijkse Republiek beschouwde zichzelf als een Duitse natiestaat. En Slovenen waren geen Duitsers (Moritsch 1996: 26).

Vanwege ideologische twisten en het moeilijke politieke klimaat in Oostenrijk vanaf het midden van de jaren '30 slaagden Sloveense politieke partijen er niet in de Sloveense minderheid te verenigen. Tijdens de Eerste Republiek kregen de Sloveense partijen zo'n 9000 stemmen bijeen (Barker 1984: 191). Een steeds groter deel van de Slovenen voelde zich vooral verbonden met sociaaldemocraten en communisten. Tot 1934 kon een Sloveen uit Karinthië wel succesvol functioneren binnen een Duitstalige partij. Daarna verslechterde de toestand dramatisch en werden de Slovenen communistische sympathieën erg kwalijk genomen (Jesih 2004: 314).

3 De Sloveense minderheid van Karinthië onder het Derde Rijk

Oostenrijk werd een deel van het Derde Rijk in maart 1938. In een eerste fase behandelden de nationaalsocialistische autoriteiten het minderhedenvraagstuk van de Slovenen, maar ook van de Tsjechen, Slovaken, Hongaren en Kroaten, met grote voorzichtigheid vanwege de diplomatische belangen (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 74-75).

Op 18 november 1938 werden de politieke strategieën tegen de Slovenen op een zitting van het binnenlandsministerie van het Rijk meteen duidelijk. Zo was er onder meer sprake van dat een niet-Duitser geen burgemeester of gemeenteraadslid meer kon worden en dat door het etnische kantoor of de ‘Volkstumsstelle’ moest bepaald worden of een Sloveens gezin recht had op kinderbijslag. Het gebied waar de Sloveense minderheid zich vrij kon verplaatsen werd beperkt tot zogenaamde “volkspolitiek bedreigde districten”⁸ en eigendomsrechten werden de Slovenen afgenomen volgens de bloed- en bodemtheorie.

Ook het Sloveens onderwijs werd onder nazi-bewind verder geermaniseerd. Een adviseur voor het onderwijs in Karinthië, Ernst Dlaska, verklaarde in mei 1938 openlijk de taalkundige eenheid tot doel en liet de 78 volksscholen, die nog gedeeltelijk in het Sloveens onderwezen, enkel nog toe in het kleuteronderwijs Duits-onkundige Sloveense kinderen voor te bereiden op volledig Duitstalig onderwijs (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 78-80). Sloveense kinderen werden, tegen de wil van hun ouders, opgenomen in nazi-organisaties (Barker 1984: 193).

Vanaf de eerste fase van de Tweede Oorlog had diplomatiek geen betekenis meer en werd een brutale repressie en germanisering ingezet. Uit nationalistische en racistische beweegredenen, maar ongetwijfeld ook uit wraak tegen het felle Sloveense partizane verzet organiseerden Karinthische nazi’s de emigratie van Karinthische Slovenen. In 1942 werden zo ongeveer 200 Sloveense gezinnen gedwongen te emigreren (Jesih 2004: 274). Vanaf 1938 vluchtten een aanzienlijk aantal Slovenen weg uit Karinthië om zich aan te sluiten bij de Sloveense partizanenbeweging. Deze wist de Duitse oorlogseconomie in Karinthië en Stiermarken aanzienlijk te saboteren. Het was het meest brede verzet op het grondgebied van het Duitse Rijk zelf (Kirk 1991: 646-648).

Tegen de bezetting van Joegoslavië vanaf april 1941 en de assimilatiepolitiek binnen de door Hitler geannexeerde Joegoslavische gebieden vormde zich een sterke weerstandsbeweging. Eind april 1941 werd het Bevrijdingsfront van het Sloveense Volk (Osvobodilna fronta slovenskega naroda, OF) gevormd. Het was een coalitie van de Sloveense communistische partij, christelijke socialisten en liberaal-democraten. Het OF streed voor de bevrijding en vereniging van alle Slovenen, inclusief de Karinthische Slovenen en de Slovenen van Küstenland. In de zomer van 1942 breidde het gewapende verzet zich ook

⁸ volkstumpolitisch gefährdete Bezirke

uit vanuit de Kranj naar Karinthië. In Karinthië kwamen zelfs Duitse tegenstanders van de nazi's onder invloed van het OF (Moritsch 1996: 88-9).

Tussen 1942 en 1945 werden honderden Slovenen, verdacht van het verlenen van hulp aan partizanen, door de Gestapo gearresteerd en enkele tientallen werden geëxecuteerd. Ongeveer 6000 hectare grond werd van de uitgewezenen geconfisqueerd en aan Duitstalige kolonisten toegewezen (Barker 1984: 196). Vanaf 1941 werd door de nazi's in het onderwijs noch in de kerk noch in het openbaar het spreken van het Sloveens toegestaan (Broman 1985: 180). Overall verschenen affiches met het opschrift: "Kärntner, sprich Deutsch!"

De activiteiten van anti-Sloveense organisaties werden historisch gelegitimeerd met de zogenaamde 'Windiscentheorie' (vindišarska teorija). Deze theorie probeerde in Karinthië een onderscheid te maken tussen 'Windische' of 'Slovenen, die zich tot de Duitse cultuur hadden bekeerd' en dus 'Deutschfreundlich' waren en nationalistische Slovenen of 'Deutschunfreundliche Slowenen'. Deze zouden dan historisch een veel mindere band met Karinthië hebben dan de aan Karinthië gebonden 'Windische' (Jesih 2004: 274). 'Windisch' slaat op de oude Duitse benaming voor Slaven of Slovenen, maar deze benaming werd nu misbruikt om een taalkundig en etnische illusie te creëren, die de assimilatie van Slovenen in Karinthië moest in de hand werken (Zwitter 1970: 15). Het was een wetenschappelijk weinig gefundeerde uitvinding van de Duits-nationalistische historicus Martin Wutte, die bij de besprekingen voor het verdrag van Saint-Germain nog aan tafel had gezeten als Oostenrijks vertegenwoordiger voor Karinthië (Barker 1984: 124).

Hoewel de theorie van Wutte na de val van het nazi-regime wetenschappelijk werd afgekeurd, bleef ze gelden als een hardnekkig instrument van rechtse Oostenrijkse politiek om de Sloveense minderheid te ondermijnen en statistisch te marginaliseren (Jesih 2004: 274). Ook bleven er volkstellingen bestaan waarbij onderscheid gemaakt werd tussen Sloveens en 'windisch'. Er bestond zelfs een categorie 'Sloveens-windisch', wat door veel Slovenen als onaanvaardbaar en absurd werd beschouwd (Zwitter 1970: 14-5). De Windiscentheorie bood politiek Duits-georiënteerde Slovenen de mogelijkheid hun eigen herkomst te verloochenen, een vaak onsuccesvolle poging de door de Duitsers verkregen schaamte en minderwaardigheidsgevoelens te ontkomen (Ottomeyer 2009: 61).

De onder het nazi-regime georganiseerde volkstelling van 1939 telde 45 000 personen met Sloveens als moedertaal (Barker 1984: 191).

De Slovenen werden door het Derde Rijk voor het eerst openlijk als minderwaardig bestempeld. Niet in het minst de massale collaboratie van Karinthische Duitsers liet een trauma na. De Oostenrijks-Joegoslavische grensvraag kwam ook na deze Tweede Wereldoorlog terug naar boven (Moritsch 1996: 86).

4 De Sloveense minderheid van Karinthië en de Oostenrijks-Joegoslavische relaties: 1945-1991

4.1 Oostenrijk voor het staatsverdrag: 1945-1955

Op het einde van de Tweede Wereldoorlog eisten veel Slovenen in Karinthië, getraumatiseerd door de brutale repressie en uitwijzing van Slovenen als gevolg van het nazi-regime en het Duitse nationalisme, de volledige vereniging met het ‘moedervolk’ en het ‘moederland’ (Jesih 2004: 277). Britse troepen, die in mei 1945 in Karinthië arriveerden, troffen nog enkele Joegoslavische vergeldingsacties aan. In de kort door Joegoslavische troepen bezette Meža/Miess vallei werden nog snel 98 Karinthische Duitsers geëxecuteerd. Het imago van de Sloveense minderheid werd hiermee duidelijk geschaad (Barker 1984: 201-2).

Bij de bevrijding bestond bij Oostenrijkse Duits-nationalisten vooral de angst dat de troepen van Tito Karinthië zouden bezetten. Van democratische politici uit het westen hoopten ze dat die de ‘ondeelbaarheid en vrijheid van Karinthië’, hun favoriete slogan, zouden bevestigen. In januari 1945 stond in een Brits verdelingsplan al vast dat Britse eenheden Karinthië zouden bezetten (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 88).

Britse bezettingsmachten drongen erop aan dat er een nieuwe trots werd gevonden in Oostenrijk. Duits-nationale gevoelens waren uiteraard onaanvaardbaar. Oostenrijk moest zijn eigenheid ontwikkelen. In Karinthië poogde men met patriottisme en anti-Joegoslavische ideologie ook de omvangrijke Duits-nationale kringen te betrekken in een nieuwe Oostenrijkse ideologie. Ook de nieuwe Oostenrijks-Joegoslavische diplomatieke grenstwisten werden een belangrijk hulpmiddel om Oostenrijk opnieuw te doen leven in Karinthië (Moritsch 1996: 114-5).

De Oostenrijkse politiek begon met een verzoeningspolitiek en prees de Sloveense weerstand tegen het nazi-regime en ook de heldhaftige vrijheidsstrijd van het Joegoslavische volk (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 89).

Karinthische gezagsdragers maakten in juni 1945 enkele plechtige beloftes aan de Slovenen van Karinthië. Ze beloofden onder andere het door het nationaalsocialistische regime aangedane onrecht ongedaan te maken door de teruggave van land en andere bezittingen. Ook alle Sloveense culturele en economische verenigingen moesten worden heropgericht. De kunstmatige kolonisatie van het zuidoosten van Karinthië door Rijksduitsers moest worden ongedaan gemaakt en het Sloveens onderwijs op basis van utraquistische scholen moest onmiddellijk opnieuw worden ingevoerd. Slovenen kregen opnieuw de belofte in hun eigen taal te kunnen spreken met openbare diensten en elke politieke partij kon zijn eigen taal vrij kiezen (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 89).

De hoop op een nieuw en echt democratisch Oostenrijk werd hiermee gewekt, maar de

Slovenen bleven erg wantrouwig tegenover alle beloftes en waren niet meteen gewonnen voor een leven binnen een nieuwe Oostenrijkse republiek. In de zomer van 1944, nog in volle eindstrijd tegen het fascisme en het Derde Rijk, ondertekenen een tiental Sloveense vertegenwoordigers uit Karinthië een boodschap aan de Britten, waarin ze de aanhechting van een aanzienlijk deel van Karinthië aan Joegoslavië eisten (Moritsch 1996: 106).

Groot-Brittannië was bijzonder beducht voor Joegoslavische gebiedsaanspraken (Haas & Stuhlpfarrer 1977:88). De Britse bezettingsmacht ondersteunde dan ook de politiek van de voorlopige Karinthische regionale regering elke Sloveen, die aan de overlevingskansen van de Sloveense minderheid binnen Oostenrijk twijfelde, van hoogverraad te beschuldigen. Het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken bestudeerde in de zomer van 1945 ook de mogelijkheid, hoewel niet officieel, van een verplaatsing van Sloveense nationaalbewuste elementen in Karinthië in ruil voor de verplaatsing van de Duitse minderheid in Joegoslavië (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 92; 94).

De Joegoslavische autoriteiten bereidden hun zaak in 1946 voor om de geallieerden te overtuigen van de Sloveens-Karinthische zaak en ook de zaak van de Kroaten in Burgenland (Barker 1984: 204). Wat Karinthië betreft probeerde Joegoslavië aanspraak te maken op een, in hun mening, etnisch compact gebied met een oppervlakte van 2470 km² en niet minder dan 180 000 inwoners (Moritsch 1996: 168).

Dat dit gebied ruim de helft van de toenmalige Karinthische bevolking omvatte met een aanzienlijk aantal etnische Duitsers maakte de aanspraak onrealistisch. Het moet dan ook meer als een onderhandelings tactiek gezien worden dan als een reële verwachting dat dit gebied hun zou toekomen. Joegoslavië probeerde zo ook duidelijk te maken dat ze een territoriale oplossing verkoos boven nieuwe minderheidsbescherming, omdat ze Oostenrijk in de vervulling van minderhedenrechten maar weinig vertrouwden (Moritsch 1996: 169).

In lijn met de verklaring van Moskou in 1943, waarin de grootmachten al naoorlogse bepalingen voor Oostenrijk hadden gemaakt, werd de verantwoordelijkheid van Oostenrijk benadrukt en op de bijzondere agressie tegen en de germanisering van het Joegoslavische volk gewezen. De Slovenen van Karinthië en de Kroaten van Burgenland aan Oostenrijk laten, zo vervolgde het Joegoslavische discours, zou geen einde maken aan de eeuwenoude onderdrukking en gewelddadige germanisering van Zuid-Slaven, maar zou alleen maar de indruk geven dat zulk beleid kon worden voortgezet (Barker 1984: 204-5).

Oostenrijkse leiders antwoordden hierop geïrriteerd en duiden op het wrede gedrag van Servische, Kroatische en Sloveense fascistten tijdens de oorlog (Barker 1984: 210). Oostenrijkse vertegenwoordigers hielden ook vol elke Oostenrijkse verantwoordelijkheid te ontkennen door te stellen dat sinds 1938, de Anschluss, Oostenrijk de facto niet meer bestond. Ze duiden er ook op dat Oostenrijkse troepen geen enkele oorlogsmisdaad hadden begaan en dat inwoners van Oostenrijk gedwongen werden ingelijfd in het Duitse leger (Barker 1984: 210). Illustratief voor deze dominerende interpretatie en strategie van Oostenrijkse politici,

om in internationale besprekingen niet als verliezende partij beschouwd te worden en zo een sterkere positie tegenover de Joegoslavische eisen te kunnen innemen, zijn de woorden van Jakob Sereinigg, een Oostenrijks vertegenwoordiger voor Karinthië op de besprekingen van Londen in 1947:

We hope from the Peace Conference the restoration of the boundaries of Austria in 1937 and full political and economic independence. We reject any guilt on the part of the state. Since 1938 there has been no Austria. However, the citizens of this state, who were responsible for war crimes, should be judged, for they are not better than war criminals in other countries.[...] No nation can be made responsible for its scum (geciteerd uit Barker 1984: 209).

Nog jaren na deze verklaring verzeilde de kwestie van Karinthië in een uiterst complex internationaal diplomatiek spel. Het westen wilde maar wat graag Joegoslavië, dat zijn loyaliteit ten opzichte van de Sovjetunie tegen 1949 al had opgezegd, nog meer in hun kamp trekken. Een deel van de Karinthische koek afnemen van Oostenrijk bleef echter onmogelijk, maar de geallieerden stelden wel een reeks van economische compensatiemaatregelen voor ter bevordering van de Joegoslavisch-Oostenrijkse relaties.

In juni 1949 kwamen de belangrijkste internationale spelers over de Joegoslavisch-Oostenrijkse kwestie samen in Parijs. De Sovjetunie ging, zich weinig aantrekkend van de Joegoslavische wensen, akkoord met het behoud van de Oostenrijkse grenzen zoals die bestonden in 1938 en waren meer geïnteresseerd in economische toegevingen. Joegoslavië, dat in de eerste jaren na de oorlog zeer fel had uitgehaald naar Oostenrijk en zijn weinig hartelijke minderhedenpolitiek reeds voor 1938, kon niet anders dan toekijken. Voor het westen bleef de lieve vrede met de Sovjetunie het belangrijkste (Barker 1984: 211-3).

Toen het op de besprekingen in Parijs 1949 duidelijk werd dat het tot een Joegoslavische annexatie van het zuiden van Karinthië niet zou komen, kwam het tot een politieke opsplitsing van de Slovenen in Karinthië. Het voormalige Bevrijdingsfront voor Sloveens Karinthië veranderde haar naam in het Democratisch front en vertegenwoordigde de meer links georiënteerde arbeidersbeweging. Een rechts-conservatieve beweging met sterke banden met de volksrepubliek Slovenië nam zijn vorm in de NSKS ofwel de Volksraad van Karinthische Slovenen⁹ (Jesih 2004: 278).

4.2 Het Oostenrijks staatsverdrag van 1955

Toen Stalin in 1953 overleed kon dankzij zijn meer flexibele opvolgers eindelijk werk gemaakt worden van een Oostenrijks staatsverdrag. Een staatsverdrag was nodig, omdat er met Oostenrijk geen vredesverdrag werd afgesloten gezien het land tijdens de Tweede Wereldoorlog niet had bestaan (Ferenc & Repe 2004: 489). Het staatsverdrag van 1955, dat de Tweede Oostenrijkse Republiek een feit maakte, werd ook door de twee grootste

⁹ Meer over organisaties in aan afzonderlijk hoofdstuk.

Sloveense organisaties van Karinthië positief en met hoop op de toekomst onthaald. Ze verklaarden in een memorandum aan de Oostenrijkse regering met het oog op de realisering van artikel 7:

Wir Kärnter Slowenen, haben und werden alles unternehmen, um die nationale Gegensätze im Lande zu unterbinden. Wir sind bereit, eine Brücke zu bilden, die die beiden Nachbarvölker und die beiden Nachbarstaaten verbindet, was in diesem Teile Europas ein neues und festes Element des Friedens werden wird (geciteerd uit Haas & Stuhlpfarrer 1977: 100).

Zo'n verklaring is een opvallend teken van goede wil tegenover een staat die de Slovenen in de Tweede Wereldoorlog zoveel leed bezorgde. Deze opmerkelijke bereidwilligheid van een groot aantal Slovenen in Karinthië slechts een decennium na het Duits-nationalistische trauma kan een meer alledaagse werkelijkheid onthullen: Oostenrijks hogere levensstandaard en de meer problematische positie van de Rooms-Katholieke Kerk in Joegoslavië moeten zeker in rekening gebracht worden als factors die de loyaliteit ten aanzien van Oostenrijk bevorderden (Barker 1984: 215).

Artikel 7 van het Oostenrijkse staatsverdrag droeg de titel "Rechte der slowenischen und kroatischen Minderheiten" en bestond uit vijf punten:

Artikel 7.

Rechte der slowenischen und kroatischen Minderheiten

1. Österreichische Staatsangehörige der slowenischen und kroatischen Minderheiten in Kärnten, Burgenland und Steiermark genießen dieselben Rechte auf Grund gleicher Bedingungen wie alle anderen österreichischen Staatsangehörigen einschließlich des Rechtes auf ihre eigenen Organisationen, Versammlungen und Presse in ihrer eigenen Sprache.
2. Sie haben Anspruch auf Elementarunterricht in slowenischer oder kroatischer Sprache und auf eine verhältnismäßige Anzahl eigener Mittelschulen; in diesem Zusammenhang werden Schullehrpläne überprüft und eine Abteilung der Schulaufsichtsbehörde wird für slowenische und kroatische Schulen errichtet werden.
3. In den Verwaltungs- und Gerichtsbezirken Kärntens, des Burgenlandes und der Steiermark mit slowenischer, kroatischer oder gemischter Bevölkerung wird die slowenische oder kroatische Sprache zusätzlich zum Deutschen als Amtssprache zugelassen. In solchen Bezirken werden die Bezeichnungen und Aufschriften topographischer Natur sowohl in slowenischer oder kroatischer Sprache wie in Deutsch verfaßt.

4. Österreichische Staatsangehörige der slowenischen und kroatischen Minderheiten in Kärnten, Burgenland und Steiermark nehmen an den kulturellen, Verwaltungs- und Gerichtseinrichtungen in diesen Gebieten auf Grund gleicher Bedingungen wie andere österreichische Staatsangehörige teil.

5. Die Tätigkeit von Organisationen, die darauf abzielen, der kroatischen oder slowenischen Bevölkerung ihre Eigenschaft und ihre Rechte als Minderheit zu nehmen, ist zu verbieten.¹⁰

Het eerste punt bepaalde gelijke behandeling, persvrijheid en vrijheid van organisatie in de eigen taal voor de Sloveense en Kroaatse minderheden in Karinthië, Burgenland en Stiermarken.

Het tweede punt bepaalde het recht op basisonderwijs in de Sloveense en Kroaatse taal en op een verhoudingsgewijs correct aantal eigen middenscholen. Een speciale afdeling van de onderwijsadministratie zou hiervoor instaan.

Het derde punt bepaalde dat in de gemeentes en administratieve districten waar Sloveens of Kroatisch als minderheidstaal voorkwam deze talen als officiële taal moesten worden erkend en alle opschriften van topografische natuur tweetalig moesten zijn.

Het vierde punt omschreef in klare taal dat Oostenrijkse staatsburgers van de Sloveense en Kroaatse minderheid in Karinthië, Burgenland en Stiermarken op gelijke grond kunnen deel uit maken van culturele, bestuurlijke en gerechtelijke instellingen in de betreffende gebieden.

Het vijfde en laatste punt was volledig nieuw, maar een niet onbelangrijk instrument in de strijd tegen de hardnekkige anti-Sloveense campagnes: de activiteit van organisaties, die tot doel hebben de Kroatische en Sloveense bevolking hun eigenheid en rechten als minderheid af te nemen, werd met dit laatste punt verboden.

Zoals Barker (1984: 214) schrijft waren de bepalingen in dit artikel 7 volgens veel critici niet specifiek genoeg en lieten ze ruimte voor nieuwe tegenstellingen tussen objectieve en subjectieve criteria net zoals het gebrek aan een gedetailleerde planning ruimte liet voor een nieuwe schoolstrijd. De Slovenen beseften dat ze geen autonome regio hadden bekommen, maar verwachtten in de praktijk wel een ruim territorium in het zuiden van Karinthië waar ze de minderheidsbescherming genoten aangezien het staatsverdrag op papier “de minderheid op het gebied, waar ze leeft” beschermt (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 103).

4.3 Oostenrijk na het staatsverdrag: 1955-1991

Oostenrijks-Joegoslavische relaties verbeterden in de jaren '50 bijzonder snel. Oostenrijkse toeristen overspoelden de kusten van Dalmatië en Joegoslavische arbeiders werden onmisbaar voor de Oostenrijkse economie (Barker 1984: 213). Een positieve ontwikkeling voor de vrede in dit deel van de wereld, maar niet noodzakelijk een garantie op verbetering van de situatie

¹⁰ Staatsvertrag betreffend die Wiederherstellung eines unabhängigen und demokratischen Österreich

van minderheden in Oostenrijk. In de eerste jaren na het staatsverdrag bleek de druk op de Oostenrijkse autoriteiten te klein om snel werk te maken van alle gedane beloftes in het staatsverdrag. Pas vanaf de jaren '60 werd werk gemaakt om de beloftes ook in werkelijkheid om te zetten. De Oostenrijkse minister van Buitenlandse Zaken en later ook bondskanselier van Oostenrijk Bruno Kreisky bezocht Joegoslavië in maart 1960 en datzelfde jaar in november bezocht de Joegoslavische buitenlandminister Koča Popović Wenen (Jesih 2004: 293).

In 1965 kwam het tot een verbintenis op het hoogste niveau. Op uitnodiging van Tito bezocht bondskanselier dr. Josef Klaus Joegoslavië en bij een bezoek aan Belgrado kwam het tot een gemeenschappelijke verklaring: Joegoslavië waardeerde de inspanningen van de Oostenrijkse regering bij het behandelen van de minderhedenproblematiek en bij het uitvoeren van de minderhedenrechten en beklemtoonde, dat een verdere uitwerking van artikel 7 van het Oostenrijkse staatsverdrag een brug zou maken tussen beide landen.

Eind jaren '60 luidden veranderende socio-politieke omstandigheden opnieuw een verslechtering van de situatie in, onder andere als gevolg van de problemen in het onderwijs (Jesih 2004: 279).

Politieke moeilijkheden werden voor enkele leden van de Sloveense minderheid wel gecompenseerd door nieuwe economische mogelijkheden. De groei van toerisme en de dienstensector in Karinthië maakte het voor een generatie goed opgeleide tweetalige Karinthische Slovenen mogelijk zelfstandige ondernemingen op te starten, waardoor het zelfbewustzijn van de minderheid toenam (Zupančič 2007: 145).

Het proces van suburbanisering in de jaren '70 en '80 had dan weer kwalijke gevolgen voor het Sloveense karakter van enkele gemeentes, in het bijzonder de randgemeentes rond Klagenfurt en Villach (Sloveens: Beljak). De Slovenen werden in deze periode nu ook tot in het uiterste zuiden van Karinthië tot minderheid gedegradeerd (Zupančič 2007: 145).

Zoals Barker (1984: 299) schrijft over de stand van zaken eind jaren '70, zijn de Sloveense, Kroatische, Hongaarse en Tsjechische minderheden de laatste overblijfselen van het multinationale rijk waarnaar de Oostenrijkers nog steeds met zeer veel trots verwijzen. Toch zijn er weinig inspanningen geleverd om het erfgoed in stand te houden. Hoop is er, nog volgens Barker (1984: 199), wel in de vorm van groeiende sympathie van de Oostenrijkse intelligentsia en een positievere houding tegenover minderheden op Europees niveau.

4.3.1 De driepartijenovereenkomst 1976-1977

In 1976 kwam het tot de voor de Sloveense minderheid meest ingrijpende wettelijke wijzigingen sinds 1955. De voortdurende diplomatieke druk die Joegoslavië op Oostenrijk sinds de jaren '60 had uitgeoefend nam in 1975, bij de viering van twintig jaar staatsverdrag, nog extra toe. Partijen uit de socialistische, liberale en sociaaldemocratische hoek stonden onder druk om een teken van goede wil te tonen tegenover de nationale minderheden of

‘volksgroepen’, zoals ze in die periode gingen heten. Begin jaren ’70 wilde de Oostenrijkse sociaaldemocratische bondskanselier Bruno Kreisky, sterk onder druk gezet door Joegoslavië en minderhedenorganisaties in Oostenrijk, vooruitgang maken in het minderhedendossier. In december 1972 werd een studiec commissie opgezet, die de politici moest helpen het minderhedenvraagstuk op te lossen en in een nieuw wettelijk kader te gieten.

Enkele Sloveense organisaties weigerden echter deel te nemen aan de studiec commissie vanwege de aanwezigheid van de KHD¹¹ (Barker 1984: 284-5). In 1974 werd er door Joegoslavië opnieuw op aangedrongen dat de minderheidsbepalingen van het staatsverdrag in geen geval werden herzien en ze niet op een voor de minderheden ongunstige manier “geherdefinieerd” werden (Barker 1984: 287).

Drie partijen- socialisten, liberalen en de volkspartij- sloten in 1975 een akkoord op nationaal en regionaal niveau om tot een nieuwe wet te komen (Jesih 2004: 294-5). Deze wet was er eindelijk op 7 juli 1976. In een pagina’s lange tekst werden de rechten van de ‘volksgroepen’ opnieuw vastgelegd. In een eerste paragraaf kwamen de algemene bepalingen. Paragraaf twee legde de oprichting vast van adviescommissies voor volksgroepaangelegenheden of ‘Volksgruppenbeiräte’ als onderdeel van het bondskanselierambt:

ABSCHNITT II

Volksgruppenbeiräte

§ 3. (1) Zur Beratung der Bundesregierung und der Bundesminister in Volksgruppenangelegenheiten sind beim Bundeskanzleramt Volksgruppenbeiräte einzurichten. Sie haben das kulturelle, soziale und wirtschaftliche Gesamtinteresse der Volksgruppen zu wahren und zu vertreten und sind insbesondere vor Erlassung von Rechtsvorschriften und zu allgemeinen Planungen auf dem Gebiet des Förderungswesens, die Interessen der Volksgruppen berühren, unter Setzung einer angemessenen Frist zu hören. Die Volksgruppenbeiräte können auch Vorschläge zur Verbesserung der Lage der Volksgruppen und ihrer Angehörigen erstatten.

(2) Die Volksgruppenbeiräte dienen auch zur Beratung der Landesregierungen, wenn sie von diesen dazu aufgefordert werden.

(3) Die Anzahl der Mitglieder jedes Volksgruppenbeirates ist unter Bedachtnahme auf die Anzahl der Angehörigen der Volksgruppe so festzusetzen, daß eine angemessene Vertretung der politischen

¹¹ Meer over de KHD in het hoofdstuk Organisaties

und weltanschaulichen Meinungen in dieser Volksgruppe möglich ist.¹²

Deze adviescommissies kregen dus een bepaalde politieke invloed op de nationale en regionale bestuursorganen en mochten de culturele, sociale en economische belangen van de betreffende volksgroep verdedigen en vertegenwoordigen. Ze bestaan tot op heden.

In een derde paragraaf werd, onder het gezag van het Oostenrijkse Ministerie van Financiën en de volksgroepencommissie, een systeem van steunuitkering voor volksgroepen voorzien.

De vierde paragraaf bepaalde waar tweetalige topografische opschriften moesten worden gegarandeerd. Doorheen de hele 20^e-eeuwse geschiedenis waren topografische opschriften in Karinthië een belangrijk symbool geworden van het bestaansrecht van de Slovenen in Karinthië¹³. De paragraaf ging als volgt:

ABSCHNITT IV

Topographische Bezeichnungen

§ 12. (1) Im Bereiche der gemäß § 2 Abs. 1 Z 2 bezeichneten Gebietsteile sind Bezeichnungen und Aufschriften topographischer Natur, die von Gebietskörperschaften oder von sonstigen Körperschaften und Anstalten des öffentlichen Rechts angebracht werden, in deutscher Sprache und in der Sprache von in Betracht kommenden Volksgruppen zu verfassen. Diese Verpflichtung gilt nicht für die Bezeichnung von Örtlichkeiten, die außerhalb des Bereiches solcher Gebietsteile liegen.

(2) In der Verordnung nach § 2 Abs. 1 Z 2 sind auch die Örtlichkeiten, die für eine zweisprachige Bezeichnung in Betracht kommen, sowie die topographischen Bezeichnungen in der Sprache der in Betracht kommenden Volksgruppen festzulegen, die neben der deutschsprachigen Bezeichnung anzubringen sind. Hierbei ist auf die örtliche Übung und auf die Ergebnisse wissenschaftlicher Forschung Bedacht zu nehmen.

(3) Topographische Bezeichnungen, die nur in der Sprache einer Volksgruppe bestehen, sind von Gebietskörperschaften unverändert zu verwenden.

¹² Bundesgesetz vom 7. Juli 1976 über die Rechtsstellung von Volksgruppen in Österreich (Volksgruppengesetz)

¹³ Meer over het conflict rond de topografische opschriften in het hoofdstuk rond Jörg Haider

Tweetalige topografische opschriften kwamen er dus in de volgens de bepalingen van het tweede artikel bepaalde gebieden. Dit tweede artikel, die dus zeer bepalend was in het afbakenen van een bepaald grondgebied voor de volksgroepen, ging als volgt:

§ 2. (1) Durch Verordnungen der Bundesregierung im Einvernehmen mit dem Hauptausschuß des Nationalrates sind nach Anhörung der in Betracht kommenden Landesregierung festzulegen:

1. Die Volksgruppen, für die ein Volksgruppenbeirat eingerichtet wird, sowie die Zahl der ihm angehörenden Mitglieder.
2. Die Gebietsteile, in denen topographische Bezeichnungen zweisprachig anzubringen sind.
3. Die Behörden und Dienststellen, bei denen zusätzlich zur deutschen Amtssprache die Verwendung der Sprache einer Volksgruppe zugelassen wird, wobei jedoch das Recht der Verwendung dieser Sprache auf bestimmte Personen oder Angelegenheiten beschränkt werden kann.

(2) Bei Erlassung der in Abs. 1 vorgesehenen Verordnungen sowie bei der Vollziehung des Abschnittes III dieses Bundesgesetzes sind bestehende völkerrechtliche Verpflichtungen zu berücksichtigen. Darüber hinaus ist auf die zahlenmäßige Größe der Volksgruppe, die Verbreitung ihrer Angehörigen im Bundesgebiet, ihr größenordnungsmäßiges Verhältnis zu anderen österreichischen Staatsbürgern in einem bestimmten Gebiet sowie auf ihre besonderen Bedürfnisse und Interessen zur Erhaltung und Sicherung ihres Bestandes Bedacht zu nehmen. Hiebei sind die Ergebnisse amtlicher statistischer Erhebungen mitzubersichtigen.

In dit artikel staat dus onder andere te lezen dat op basis van statistische gegevens de minderheidsrechten territoriaal worden bepaald, maar staat nergens aangegeven welk percentage van de totale bevolking een volksgroep in een bepaald gebied moet behalen alvorens ook minderheidsrechten te krijgen.

In de praktijk kwamen de tweetalige topografische opschriften in Karinthië er vanaf 1977 in de gebieden waar minstens 25% van de bevolking het Sloveens als moedertaal sprak. Dat waren 8 gemeentes in het zuid-oostelijke deel van Karinthië: Ebental/Žrelec, Ferlach/Borovlje, Ludmannsdorf/Bilčovs, Zell/Sele, Bleiburg/Pliberk, Eisenkappel-Vellach/Železna Kapla-Bela, Globasnitz/Globasnica, Neuhaus/Suha. Samen omvatten deze gemeentes 91 plaatsen met officiële tweetalige opschriften (Broman 1985: 158-9).

Het oorspronkelijke wetsontwerp van de regering omvatte 12 gemeentes, maar de

rechtse FPÖ¹⁴, die een stevige machtsbasis had in Karinthië, was er met een succesvolle onderhandelingstaktiek in geslaagd het tweetalige gebied in alle opzichten tot het minimum te herleiden. Zo waren er ook slechts 14 gemeentes waar Sloveens werd toegelaten in de communicatie met de overheidsdiensten. De FPÖ verkreeg hierbij dat tweetalige ambtenaren in geen geval nodig waren, het ter beschikking stellen van een vertaler moest volstaan (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 110).

De Slovenen vonden in bepaalde opzichten de nieuwe volksgroepenwet problematisch, omdat een verkeerde interpretatie van deze wet bestaande volksrechtelijke principes tegenspreekt en zo de volledige uitvoering van de minderheidsbescherming in het gedrang kan komen. Ook duiden ze er terecht op dat de wet op een voor de minderheden discriminerende wijze kan worden geïnterpreteerd en er geen strafmaatregelen bestonden om een gebrekkige uitvoering te bestraffen (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 108).

¹⁴ De FPÖ of Freiheitliche Partei Österreichs is een conservatieve, rechtse partij, gesticht in 1956.

5 De Sloveense minderheid en de Republiek Slovenië

Slovenië ontwikkelde reeds als deelrepubliek van Joegoslavië in de jaren '60 binnen de Joegoslavische context economische en culturele relaties met nabije regio's zoals Karinthië en Stiermarken in Oostenrijk. De relaties waren in het algemeen goed vanwege bilaterale belangen en de grenzen tussen Oostenrijk en Joegoslavië waren vanaf de jaren '60 opvallend open geweest.

Voor de minderhedenproblematiek in Oostenrijk zorgde echter voor wrijvingen. Reeds in 1988 drukten de Slovenen in Karinthië de hoop uit dat van de democratisering van Joegoslavië alle Slovenen zouden kunnen profiteren, ook de Slovenen van Karinthië (Klemenčič 2008: 173).

De Oostenrijks-Joegoslavische betrekkingen hielden formeel op te bestaan op 31 december 1991, toen Oostenrijk en Joegoslavië beiden hun diplomaten terugriepen. Met de crisis in Joegoslavië had Oostenrijk heel wat geopolitieke belangen te verdedigen. Oostenrijk wenste relaties met Slovenië te onderhouden, maar zag in het uiteenvallen van Joegoslavië ook een gevaar voor de Europese integratie. Toch waren de Oostenrijkse politici een van de weinigen, die in 1990 al bereid waren gesprekken te voeren met Sloveense leiders (Klemenčič 2008: 161).

Uiteindelijk beschouwde de Oostenrijkse regering de Sloveense onafhankelijkheidsstemming op 25 juni 1991 als een uitdrukking van de democratische wil van het Sloveense volk. Toen een overeenkomst met de Serviërs niet mogelijk bleek werd met wat vertraging op 16 januari 1992 de onafhankelijke Republiek Slovenië door Oostenrijk herkend (Ferenc & Repe 2004: 486-8).

Voor het eerst sinds de Dubbelmonarchie kwam het nu tot een situatie, die de Slovenen aan beide zijden van de grens al decennia lang niet meer hadden beleefd: het politieke bestel waaronder ze leefden werd nu voor het eerst sinds lange tijd gelijkgeschakeld. Slovenen in Karinthië hadden al ruime tijd voor de Tweede Wereldoorlog een fascistische invloed ondervonden, terwijl dit voor de Slovenen binnen Joegoslavië niet zo was. Na de Tweede Wereldoorlog hadden de Slovenen in Joegoslavië dan weer te maken gekregen met een bijna halve eeuw lange periode van communisme, terwijl de Slovenen in Karinthië feitelijk lid waren geweest van het kapitalistische westen. Onvermijdelijk een historische factor, die ook een bepaalde invloed had op het eigen gevoel van identiteit (Priestly & Comanaru 2009: 8).

De Tweede Republiek Oostenrijk vierde in 1995 haar vijftigste verjaardag. Tegelijk was het veertig jaar geleden dat Oostenrijk terug een soevereine staat werd met het staatsverdrag van 1955. Belangrijker nog werd Oostenrijk dat jaar lid van de Europese Unie. Dit betekende dus ook de integratie van de Sloveense minderheid in het verenigd Europa. In Karinthië kwam daar ook nog de viering van 75 jaar volksstemming bij, die voor het eerst ook

door vertegenwoordigers van de Sloveense organisaties werd bijgewoond (Moritsch 1996: 28).

De positievere sfeer na de val van de Muur zette zich voor de Sloveense volksgroep niet onverminderd voort. Een duidelijke breuklijn betekende de politiek van Jörg Haider, die in 1999 voor de tweede maal gouverneur van Karinthië werd.

Dat Slovenië nu een democratisch land was met vooruitzichten op lidmaatschap van de Europese Unie, leidde al snel tot een verbetering van het imago van Slovenië en de Sloveense taal, ook binnen de Sloveense minderheid in Karinthië. Een niet te onderschatten heropleving van Sloveense trots was het gevolg. De Sloveense taal werd bij de toetreding van Slovenië in 2004 ook een officiële taal van de EU, wat onder meer voor de Slovenen in Oostenrijk betekende dat ze de mogelijkheid kregen zich in het Sloveens tot alle instanties van de EU te richten (Belšak 2007: 30).

De Sloveense overheid nam wel initiatieven om Slovenen buiten de grenzen van de Sloveense republiek te ondersteunen en zorgde ook voor beperkte financiële ondersteuning, maar deze bleven van secundair belang voor de Sloveense minderheid in Karinthië. Het bleef voor hun van groot belang vooral meer ondersteuning te krijgen van de eigen Oostenrijkse autoriteiten en ook de politieke instrumenten die men in Oostenrijk zelf in handen had, zoals de volksgroepcommissie (Beirat), vastgelegd in de volksgroepenwet van 1976, zo uitgebreid mogelijk te benutten (Jesih 2004: 300).

Mogelijk kwam deze houding er nadat de ervaring had geleerd dat het democratische proces in Oostenrijk zich niet liet verstoren door een derde partij, zij het nu Joegoslavië in het verleden of de Republiek Slovenië in het heden.

6 Organisaties

6.1 Sloveense organisaties

Een echte stem kreeg de Sloveense minderheid in Karinthië pas na de Tweede Wereldoorlog met de oprichting van twee centrale, overkoepelende organisaties: het ZSO en het NSKS.

Het ZSO (*Zveza slovenskih organizacij*) of het Verbond van Sloveense organisaties werd gesticht in 1955, iets voor het ondertekenen van het Oostenrijks staatsverdrag. Deze organisatie was een feitelijke opvolger van het Sloveenstalige Democratisch Front van Arbeiders (DFDL) (Jesih 2004: 279).

De stichters van het ZSO wilden politieke isolatie vermijden en een brede, overkoepelende organisatie zijn. Ze integreerden de reeds in 1908 opgerichte Sloveense Schoolvereniging, de Sloveense cultuurvereniging, de Sloveense vrouwenbond, het verband van Karinthische partizanen, de Sloveense Alpenvereniging Klagenfurt en nog enkele andere kleinere organisaties in het ZSO (Jesih 2004: 318).

Het ZSO koos ervoor niet zelfstandig deel te nemen aan verkiezingen. Ze hoopten meer resultaat te bereiken door medewerking te verlenen aan Duitstalige partijen en rekenden daarvoor vooral op de Oostenrijkse socialisten. Het ZSO was dus een links georiënteerde organisatie. De integratie in de 'Sozialistische Partei' leidde voor het ZSO echter niet tot de verwachte resultaten voor de Slovenen van Karinthië. Bij de verkiezingen van 1970 kreeg de vice-voorzitter van het ZSO Hanzi Ogris wel een zetel in het parlement (Jesih 2004: 318).

Het ZSO werkte vanaf de jaren '70 ook nauwer samen met de NSKS. De verhouding tussen de NSKS en de Joegoslavische Federatie met de Socialistische Republiek Slovenië waren tot de jaren '60 niet hartelijk. De autoriteiten in Slovenië bestempelden de NSKS als 'verraders' van de eenheid van de Karinthische Slovenen.

De relatie met Joegoslavië en Slovenië verbeterde toen een gezamenlijke delegatie van NSKS en ZSO in 1965 Slovenië bezocht.

De NSKS of de Volksraad van Karinthische Slovenen was een in 1949 opgerichte organisatie met katholieke basis en in enkele opzichten de concurrent van het ZSO. Het NSKS werkte uiteraard nauw samen met veel andere Sloveense katholieke organisaties in Karinthië. Net als het ZSO raakte de NSKS na enkele jaren samenwerken met Oostenrijkse partijen teleurgesteld en begonnen zelfstandig deel te nemen aan verkiezingen, eerst aan gemeentelijke en daarna ook aan regionale verkiezingen via de Karinthische eenheidslijst of *Koroška Enotna Lista (KEL)* opgericht in 1975. Op gemeentelijk niveau leverde dit een aanzienlijk aantal zetels op, maar op regionaal niveau werd nooit een mandaat gehaald ondanks pogingen om ook Duitstaligen in de partij te verenigen (Jesih 2004: 279).

Begin jaren '70 verslechterden de relaties tussen het ZSO en Oostenrijkse partijen nog meer door een nieuwe golf van anti-Sloveens nationalisme in Karinthië. Tweetalige borden werden gevandaliseerd, gedenkstenen voor partizanen werden vernield en enkele Slovenen werden persoonlijk bedreigd en aangevallen. Het ZSO was ook misnoegd over fouten en vervalsingen bij de volkstelling van 1971 (Jesih 2004: 319).

Beide organisaties, zowel ZSO en NSKS, slaagden er sinds de jaren '70, met de groeiende politieke spanningen rond de plaatsing van tweetalige borden, wel in om een relatief groot deel van de publieke opinie aan hun kant te krijgen en bewerkstelligden een grotere solidariteit met de Slovenen in Karinthië (Jesih 2004: 346).

In 1985 probeerde het ZSO met een actieprogramma (Akcijski program), vanuit Klagenfurt gelanceerd, een nieuwe dynamiek te creëren in Karinthië. Het doel was een nieuwe strijd te voeren voor nationale rechten. Eind jaren '80 verslechterde de relatie tussen het ZSO en de NSKS. De ideologische verschillen, waaraan lang geen prioriteit werd gegeven, kwamen nu terug aan het oppervlak.

De NSKS eiste een soort publiekrechtelijke vertegenwoordiging, het ZSO dacht meer resultaat te bereiken via een verdere integratie in de Oostenrijkse politieke partijen. De samenwerking tussen het NSKS en het ZSO werd zo een decennium lang opgezegd tot in 1999 een nieuw coördinatiecomité werd opgericht, dat politieke samenwerking opnieuw mogelijk maakte (Jesih 2004: 283-4).

Het NSKS probeerde begin jaren '90 zoveel mogelijk de Sloveense minderheid in Karinthië onder de aandacht te brengen toen toppolitici van Oostenrijk en Slovenië zeer nauwe contacten met elkaar onderhielden in het kader van de nieuwe onafhankelijke republiek Slovenië. Vooral Karl Smolle, vertegenwoordiger van de Sloveense minderheid in het Oostenrijks parlement van 1986 tot 1990, slaagde erin de spreekbuis te worden van de Sloveense minderheid in Karinthië en werd zelfs als officieel vertegenwoordiger van de Sloveense regering erkend (Klemenčič 2008: 164).

Diezelfde Karl Smolle, huidig voorzitter van het NSKS, stelde op 9 maart 2010 in een Sloveens interview voor om eventueel het NSKS als organisatie op te heffen en tot een eengemaakte politieke vertegenwoordiging van de Slovenen van Karinthië te komen indien dit de Sloveense volksgroep zou ten goede komen en de financiële ondersteuning, verleend door de republiek Slovenië, zo beter zou kunnen worden aangewend.¹⁵ De historische onenigheid en politieke verschillen die er waren tussen het ZSO en het NSKS wordt nu dus volledig aan de kant geschoven.

6.2 Duits-nationalistische organisaties

¹⁵ A.K.K., Koroški Slovenci: Samorazpustitev kot protest. *MMC RTV Slovenija*, 9 maart 2010.

Na de ondertekening van het staatsverdrag in 1955 werden organisaties als de Kärntner Heimatdienst en de Schulverein Südmark heropgestart.

De Kärntner Heimatdienst was een Duits-nationalistische organisatie, die al vanaf de volksstemming van 1920 een belangrijke rol ging spelen in het fysiek en op andere manieren intimideren van minderheden in Oostenrijk. Duits nationalisme had al vanaf die periode in Karinthië een speciaal karakter, omdat men zich in deze grensruimte tussen de Duitse en Slavische wereld tot “de voorhoede van Deutschtum” verklaarde (Barker 1984: 18).

Vanaf 1924 veranderde de organisatie van naam en ging de Kärntner Heimatbund heten. Verdediging van de eenheid van Karinthië was het grote doel. Hun activiteiten waren niet alleen anti-Sloveens, maar richtten zich ook fel tegen het sociaaldemocratische kamp. De culturele autonomie van de Slovenen in Karinthië, waarover op het eind van de jaren '20 onderhandeld werd, werd zo veel mogelijk geboycot.

De organisatie zelf, die tot op vandaag nog steeds bestaat, spreekt zelf graag van een Karinthisch-Oostenrijk patriottisme.

De Heimatbund zou ook zeer nauw hebben samengewerkt met verenigingen uit het Duitse Rijk zoals de ‘Verein für das Deutschtum im Ausland’. Deze organisatie was berucht onder Karinthische Slovenen, omdat ze boerderijen opkochten van Slovenen in financiële moeilijkheden en Duitsers uit het Rijk, Polen en Sudetenland deze opgekochte boerderijen lieten bewonen. Alleen al voor 1933 werden zo 196 Sloveense gezinnen vervangen door Duitse. Vanaf 1933 werd door de Duitse regering enorme geldsommen vrijgemaakt voor deze georganiseerde kolonisatie van Karinthië (Barker 1984: 179).

Ondanks het uitdrukkelijke verbod op anti-Sloveense organisaties in artikel 7 van het Oostenrijks staatsverdrag werd de KHD al in 1957 terug heropgestart. De nieuwe KHD was goed georganiseerd op het lokale niveau en telde vele dokters, leraars, advocaten en zelfs burgemeesters onder zijn leden (Barker 1984: 233).

Via het aanzienlijk aantal leden van de organisatie heeft de KHD sinds die periode een politieke invloed en sterke banden met de FPÖ, maar ook met andere minder openlijk rechtse partijen. De schadelijke invloed van de KHD op het bestaansrecht van de Sloveense minderheid in Karinthië liet zich vooral voelen in het onderwijs (Jesih 2004: 290-1).

Een van de vele conflicten tussen de Slovenen en de KHD ontstond in 1970 naar aanleiding van de viering van 50 jaar volksstemming in Karinthië. De viering was erg anti-Joegoslavisch en anti-Sloveens gekleurd. Gedenksteden voor de partizanen werden onteerd en het in Klagenfurt uitgegeven rechts-extreme nieuwsblad *Ruf der Heimat* kwam nog voor de viering met de verklaring dat ‘de geschiedenis in Karinthië pas een einde zal kennen, wanneer één van beide volken verdwijnt’. De artikels, die in dit tijdschrift verschenen, gaven ook aanleiding tot een crisis in de relatie tussen Joegoslavië en Oostenrijk in 1970 (Ferenc & Repe 2004: 482).

Naar aanleiding van deze vieringen verklaarden enkele leden van de Sloveense

minderheid zich tot 'vreemdelingen in eigen land'. Een uitdrukking, die later door de Sloveens-Karinthische dichter Janko Messner in poëzie werd omgezet (Priestly & Comanaru 2009: 9).

In het publiek heeft de KHD in de meest recente jaren haar harde taal tegenover de Slovenen wel opgeborgen en probeert zich nu te profileren als een brave burgerbeweging. Nieuwe figuren bij de top van de organisatie hebben zelfs de bereidheid van de KHD tot dialoog en verzoening met de Slovenen als een noodzaak beschouwd. Wat deze dialoog opbrengt is echter niet duidelijk en de Sloveense organisaties staan begrijpelijk kritisch tegenover deze koerswijziging (Ottomeyer 2009: 64).

Toch heeft de KHD een mooi gebaar gemaakt door zich af te zetten tegen de anti-Sloveense houding van Jörg Haider, vooral inzake de tweetalige opschriften (Ottomeyer 2009: 101).

De Schulverein Südmark was een organisatie, die reeds na 1920 in een netwerk van germanisering zat vervat. Terwijl Duits-nationale politieke partijen voorzichtig met de minderheden moesten omgaan om niet openlijk van een bewuste germaniseringspolitiek te worden beschuldigd, hadden private verenigingen als de Schulverein Südmark meer de handen vrij en ruime financiële middelen.

De Schulverein richtte scholen op in het zuiden van Karinthië en zorgde aanvankelijk ook voor tweetalige leraars. De strategie was vooral op alle vlakken controle te krijgen over het Sloveense zuiden van Karinthië, niet in het minst in het onderwijs (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 41-2).

Slechts enkele dagen na de ondertekening van het Oostenrijks staatsverdrag van 1955 werd de Kärntner Schulverein Südmark opgericht als opvolger van de Schulverein Südmark met exact dezelfde doelen en als protest tegen het verplicht tweetalig onderwijs. Het was dan ook deze organisatie die in 1958 tot de schoolstaking opriep. Met de afschaffing van het verplicht tweetalig onderwijs een jaar later had de Schulverein Südmark, samen met de KHD, al zijn eerste politieke overwinning beet.

7 Onderwijs

7.1 *Het interbellum*

Onderwijs in het Sloveens hing vanaf 1920 af van de bereidwilligheid van de Oostenrijkse autoriteiten. Deze schaften de Sloveense scholen in Karinthië, die de Joegoslavische autoriteiten hadden ingericht, af en tweetalige utraquistenscholen, die al bestonden in de tijd van de Dubbelmonarchie, werden heropgericht (Jesih 2004: 273).

Wanneer de Sloveense Schoolvereniging in Klagenfurt het initiatief nam om twee private scholen te heropenen, in St. Ruprecht bij Völkermarkt en in St. Jakob, weigerde de regionale schoolraad (Landesschulrat) dit toe te staan en de Schoolvereniging diende op 10 januari 1922 een klacht in bij de Volkenbond. De Slovenen kregen het gelijk aan hun kant, maar toch ging de schoolraad hiertegen in door de Slovenen in plaats van private scholen openbare volksscholen met Sloveens onderwijs te beloven. De Slovenen maakten hier opnieuw tegen bezwaar en benadrukten dat het recht private scholen op te richten hun gegarandeerd was door het verdrag van Saint-Germain (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 36).

Het onderwijsbestuur in Karinthië bleef onverzettelijk, met ondersteuning van de regerende Duitse Volkspartij (GDVP), ondanks aanmaningen van het ministerie van onderwijs in Wenen. In 1923 verklaarde de schoolraad 'dat ze op de verzoeken van de schoolvereniging voorlopig niet konden ingaan, op het moment dat een bestuurslid van deze vereniging, Anton Gastl, die wegens het verspreiden van Sloveense pamfletten gearresteerd werd, wegens hoogverraad zich in voorarrest bevindt'¹⁶

Het Sloveens onderwijs in Karinthië kende al een traditie voor de Eerste Wereldoorlog met de utraquistische scholen. Na de volksstemming werd het politieke klimaat ongunstig voor Sloveens onderwijs. Het onderwijs werd in het interbellum een krachtig middel in de assimilatie van de Oostenrijkse Slovenen. De toestand onder het Derde Rijk werd ronduit dramatisch met de volledige ban op Sloveens taal onderwijs (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 37).

7.2 *Na de Tweede Wereldoorlog*

Na de Tweede Wereldoorlog werd een gebied met verplicht tweetalig onderwijs ontwikkeld. Met een verordening op 3 oktober 1945 werden alle leerlingen in het zuiden van Karinthië tot tweetalig onderwijs verplicht. Het waren in de praktijk die gemeentes, waar minstens 50% van de aangemelde kinderen in het schooljaar 1945-1946 het Sloveens als moedertaal hadden (Haas & Stuhlpfarrer 1977: 91). Deze maatregel behoorde tot de reeks van

¹⁶ ...daß er auf die bezüglichlichen Gesuche des Schulvereins insolange nicht eingehen könne, als sich das Ausschußmitglied dieses Vereins, Anton Gastl, der wegen Verbreitung slovenischer Flugzettel verhaftet wurde, wegen Hochverrates in Untersuchungsverhaft befinde.

verzoeningsmaatregelen, die voor de Slovenen genomen werden na de Tweede Wereldoorlog.

De noordelijke grens van dit gebied met verplicht tweetalig onderwijs liep net ten zuiden van Hermagor (Sloveens: Šmohor), Villach en Klagenfurt, maar omvatte wel Völkermarkt(Sloveens: Velikovec).

In de eerste drie schooljaren verliep het onderwijs hoofdzakelijk in de moedertaal van het kind. In de tweede taal werd reeds vanaf het eerste schooljaar minstens zes uur per week les gegeven. Vanaf het vierde leerjaar werd dan voor alle kinderen hoofdzakelijk in het Duits les gegeven. In het Sloveens werd vanaf het vierde leerjaar nog drie uur les gegeven en godsdienstonderwijs verliep uitsluitend in de moedertaal van de leerling(Haas & Stuhlpfarrer 1977: 91).

In de praktijk kwam het in deze periode niet zelden voor dat leerlingen de Sloveense spreektaal beter beheersten dan het onderwijspersoneel dat, voor een aanzienlijk deel, uit Joegoslavië gevluchte Duitsers bestond. Een degelijk pedagogisch kader ontbrak dus.

De beloftes van Artikel 7 van het Oostenrijks staatsverdrag in de praktijk brengen werd door verschillende factoren bemoeilijkt. Naast de vele politieke conflicten was er ook de aanvankelijke structurele en sociaal-economische zwakheid van de Sloveense minderheid, die vooral uit boeren en arbeiders bestond.

Enkele intellectuelen zetten zich in voor een volwaardig Sloveens onderwijs. Die kwam er ook onder impuls van de voorzitter en stichter van het NSKS, dr. Joško Tischler. Hij was het die in 1957 het Sloveens gymnasium in Klagenfurt(Zvezna gimnazija za Slovence) stichtte en er de eerste directeur van werd (Zupančič 2007: 148). De inrichting telde al 183 studenten in 1959 (Barker 1984: 233).

In diezelfde periode leidden protestacties en schoolstakingen, met steun van onder andere de KHD en de Kärntner Schulverein Südmark, tot de afschaffing van het verplicht tweetalig onderwijs. Ouders kregen het recht om hun kinderen uit het tweetalige onderwijs uit te schrijven en deden dat ook massaal (Jesih 2004: 290).

Het culturele argument was dat het leren van Sloveens door Duitstaligen weinig waarde had, vanwege het kleine aantal Slovenen. Het Oostenrijkse parlement nam in 1959 een wet aan waarmee het verplicht tweetalig onderwijs definitief werd opgeheven. Volgens Barker (1984: 229) zagen de socialisten zich genoodzaakt deze wet mee te stemmen in een harde competitie voor nationalistische stemmen.

Hevig protest van Joegoslavische zijde, inclusief anti-Oostenrijkse betogingen in Slovenië, duidend op de inbreuken op het Oostenrijks staatsverdrag, leidde tot niets. Deze nieuwe regeling betekende ongetwijfeld een grote nederlaag voor de Sloveense minderheid. Toch was er nog steeds een Sloveens onderwijs gegarandeerd en kon ook rechts-extreme politiek, met later Jörg Haider, hier niet verder aan raken.

De grootste verandering na 1959 kwam er nog met een nieuwe Oostenrijkse onderwijswet in 1988. In 1987 werd daarvoor een pedagogische commissie aangesteld. De

voorstellen werden door de Sloveense organisaties afgewezen in de vrees dat de verandering van de onderwijswetgeving opnieuw nadelig zou zijn voor de Slovenen in Karinthië. Over de wetswijziging werd door Oostenrijk wel een dialoog aangegaan met de Joegoslavische regering. De Joegoslavische minister van Buitenlandse Zaken Raif Dizdarevič ging echter niet akkoord met het voorstel van de Oostenrijkse regering en er waren in 1987 enkele protesten in Slovenië (Jesih 2004: 290-1).

Uiteindelijk werd de wet in 1988 in het Oostenrijkse parlement gestemd. De belangrijkste wijziging voor de minderheid bestond erin dat, na de afschaffing van het verplicht Sloveens onderwijs in 1959, nu ook werd vastgelegd dat leerlingen in de basisscholen volgens taal in aparte klassen konden ondergebracht worden om zo het lesgeven efficiënter te maken.

Het scheiden van leerlingen volgens taal brengt potentieel een vorm van discriminatie met zich mee en vooral daartegen vormde zich dan ook het protest. Een grote meevaller was dat het grondwettelijk hof in 1989 oordeelde dat tweetalig onderwijs in volledig Karinthië moest worden toegelaten. Vooral in Klagenfurt kwamen hierdoor nieuwe aanmeldingen voor tweetalig onderwijs (Jesih 2004: 291).

Een kwaliteitsvol, kleinschalig Sloveensstalig onderwijs leidde in de jaren '80 tot de ontwikkeling van een generatie Sloveense Oostenrijkers, die in alle sectoren van de economie actief waren. Steeds meer Karinthische Slovenen werden ook buiten Karinthië actief en gingen in alle regio's van Oostenrijk wonen.

Ondanks grote moeilijkheden in de beginjaren, groeide het Sloveens gymnasium in Klagenfurt uit tot een van de fundamenten van het leven en overleven van de minderheid. In de jaren '90 kwamen hier nog twee economisch georiënteerde scholen bij: een tweetalige handelsacademie (Dvojezična trgovska akademija) en een private hogeschool (Višja šola za gospodarske poklice). Deze drie scholen betekenden, naast de 65 tweetalige basisscholen¹⁷, een wezenlijke verbetering van de economische en maatschappelijke positie van de minderheid en een garantie voor de toekomst (Zupančič 2007: 147-9).

Een recent kleinschalig onderzoek naar identiteitsgevoelens bij de sprekers van het Sloveens in Karinthië bewijst dat deze onderwijsinstellingen als bolwerken van de bescherming van de Sloveense taal en de Sloveense volksgroep kunnen worden beschouwd. Jongere en beter opgeleide sprekers van het Sloveens in Karinthië noemen zich vaker "Sloveen" en "Karinthische Sloveen" dan de oudere, lager opgeleide generatie. Ze voelen zich bovendien iets minder vaak "Oostenrijker" (Priestly & Comanaru 2009: 18). Hoewel het om kleine aantallen gaat, spreken zij wel een nieuw zelfbewustzijn van de Sloveense minderheid uit.

Wat het basisonderwijs betreft duidt Jesih (2004: 292) er nog op dat bij de benoeming van directeurs van tweetalige basisscholen rekening zou moeten gehouden worden met

¹⁷ Cijfers schooljaar 2001-2002; Jesih 2004:292

tweetaligheid. Alleen zo kan tweetalig onderwijs echt succesvol zijn, meent hij.

Deze voorgestelde benoemingsvoorwaarde is waarschijnlijk weinig populair onder Duitstaligen omdat het in de praktijk een voordeel zou betekenen voor de Sloveense leerkrachten in Karinthië, die vaker tweetalig zijn.

8 De Sloveense minderheid en Jörg Haider

8.1 Jörg Haider: succes van extreem-rechts

In 2002 komen de Sloveense organisaties met een verklaring, die duidelijk de situatie en de problematiek rond extreem-rechts in Karinthië schetst:

Obe osrednji organizaciji koroških Slovencev ugotavljata, da na Koroškem še vedno delujejo organizacije in društva, ki razširjajo šovinistično in rasistično miselnost. Na žalost imajo te organizacije tudi močno podporo deželnega glavarja dr. Jörga Haiderja in stranke FPÖ. Te organizacije je zvezna vlada tudi povabila k sodelovanju pri tako imenovani konferenci soglasja o ureditvi vprašanja dvojezične topografije, kar je bistveno prispevalo k temu, da ni prišlo do rešitve v smislu pravne države in odločitve ustavnega sodišča (geciteerd uit Jesih 2004: 304).¹⁸

De chauvenistische en racistische organisaties waarop de Sloveense organisaties doelen, zijn nog steeds de KHD en de sterk met de KHD verbonden organisaties. Dat zij de ondersteuning krijgen van Jörg Haider, sinds hij in 1999 voor de tweede maal gouverneur van Karinthië was geworden, hoeft niet te verbazen.

Jörg Haider nam in 1966, als zestienjarige deel aan een redenaarswedstrijd. Hij werd bekroond met een rede, waarin hij de volgende uitspraak doet:

Gehen wir von der Tatsache aus, dass wir einen uralten Kultur- und Siedlungsraum bewohnen, der von jeher ein Bollwerk gegen das Eindringen der slawischen Völker gebildet hat (geciteerd uit Ottomeyer 2009: 24).

Karinthië werd door de jonge Jörg Haider dus als een verdedigingsruimte tegen het indringen van Slavische volken opgevat. In deze redenering is er in alle waarschijnlijkheid geen plaats voor Slavische elementen binnen deze ruimte zelf.

Volgens Ottomeyer (2009: 24) werden andere passages uit Haiders rede overgenomen uit het toenmalige programma van de FPÖ. Haiders ouders waren overtuigde en actieve nazi's geweest. Een veroordeling over zijn ouders kreeg Jörg Haider nooit over zijn lippen. Integendeel: Haider klaagde als jongste lid van de FPÖ al historici aan, omdat ze een volledige oorlogsgeneratie zouden criminaliseren (Ottomeyer 2009: 22).

¹⁸ Beide centrale organisaties van Karinthische Slovenen stellen vast, dat in Karinthië nog steeds organisaties en verenigingen werkbaar zijn, die een chauvenistisch en racistisch gedachtegoed verspreiden. Jammer genoeg krijgen deze organisaties ook sterke ondersteuning van de gouverneur dr. Jörg Haider en de FPÖ. De regering nodigde deze organisaties ook uit op een zogenaamde compromisconferentie rond de regeling van de vraag van de tweetalige topografie, wat er wezenlijk toe bijgedragen heeft, dat het niet kwam tot een oplossing in de zin van een rechtstaat of in de zin van de beslissing van het grondwettelijk hof.

Dat men met een dergelijk discours en verleden toch politiek succes kan hebben in Karinthië en ook in andere deelstaten van Oostenrijk, is mogelijk te verklaren doordat veel Oostenrijkse gezinnen met eenzelfde onverwerkte verleden van nazi-ouders of grootouders kampten. Haider bood een gemakkelijke uitweg uit de schuldgevoelens door de ‘eenzijdige’ geschiedschrijving aan te vallen (Ottomeyer 2009: 22-3). Hij noemde de Oostenrijkse natie een miskleun, omdat ze van Volksduitsers Oostenrijkse staatsburgers wilde maken. Jörg Haider werd een van de meest gehoorde stemmen van extreem-rechts Oostenrijk. Een goede reden om geliefd te zijn bij de 550 000 voormalige nazi-partijleden in Oostenrijk (Moritsch 1996: 21).

Zoals het verdrag van Versaille voor de nazi's als het trauma werd bepaald of zoals Milošević van Kosovo en de slag op het Merelveld tot trauma van het Servische volk maakte, zo was de dreiging van een opdeling van Karinthië door Joegoslavische troepen na de Eerste Wereldoorlog een ‘chosen trauma’, die ook dankzij de steun van Haider levend werd gehouden (Ottomeyer 2009: 69).

10 oktober 1920 is nog steeds de belangrijkste feestdag voor Karinthië. Oorspronkelijk werd vooral de eenheid van Karinthië gevierd en in de eerste jaren na de volksstemming werden beide volksgroepen bij de feestelijkheden betrokken. Na enkele jaren verviel het echter al in een engere viering van Duits nationalisme en werd vooral de afweerstrijd of ‘Abwehrkampf’ voorafgaand aan de volksstemming herdacht, waarbij anti-Slavische gevoelens niet zelden flink opspeelden. De herdenking was in de ogen van rechtse bewegingen een jaarlijkse verplichting voor de Karinthiërs. Wie weigerde aan de herdenking deel te nemen, zoals de Slovenen om begrijpelijke redenen, werd al snel uitgescholden als landverrader.

Dat na 1945 ook niet alle Duitstaligen in Karinthië enthousiast wensten mee te vieren, was onder meer te wijten aan het feit dat veel helden van de afweerstrijd later leidinggevende nazi's werden. Toch werd ook na de Tweede Wereldoorlog geen moeite gespaard om het belang en de roem van de afweerstrijd te onderstrepen. Er staan in Karinthië nog steeds talloze gedenkstenen voor de strijd tegen ‘het Joegoslavische gevaar’, die vlak na de Eerste Wereldoorlog geleverd werd. Voor en na de Tweede Wereldoorlog werd de herdenking een instrument van rechtse organisaties als de Kärntner Abwehrkämpferbund om brede lagen van de Karinthische bevolking een Karinthisch eenheidsgevoel te geven. De Kärntner Abwehrkämpferbund was dan weer een trouwe bondgenoot van de politiek van Jörg Haider, onder meer in de harde opstelling rond de tweetalige opschriften en vaak lijnrecht tegenover de eisen van de Sloveense organisaties (Ottomeyer 2009: 63-4).

Ook de gewelddaden van Joegoslavische partizanen, hoewel grotendeels buiten Karinthië, werden tot een onderdeel van de geschiedenis van Karinthië verklaard. In opdracht van het departement cultuur van de Karinthische regionale regering werd in 2002 een film gemaakt die alle gruweldaden van de troepen van Tito opsomde. De film werd in alle scholen

van Karinthië getoond. Met Karinthisch belastingsgeld werd zo het beeld van het historische Joegoslavische gevaar voor Karinthië gesponsord (Ottomeyer 2009: 69-70).

Dat dergelijke historische anti-Joegoslavische gevoelens nog steeds meespelen wordt ook door de Sloveense minister van Buitenlandse Zaken Samuel Zbogar aangevoeld. Hij stelt in een interview voor de Oostenrijkse kranten het volgende:

Man müsste glauben, dass Österreich ein Rechtsstaat ist und Entscheidungen seines eigenen Verfassungsgerichts implementiert. Aber offensichtlich ist viel Geschichte involviert. Unseligerweise ist die Angst vor den Kommunisten aus dem Süden so tief verwurzelt in Kärnten, dass sie immer noch da ist, obwohl Slowenien seit 20 Jahren ein demokratisches Land, seit fast sechs Jahren EU-Mitglied ist und offene Grenzen zu Österreich hat. Diese Angst ist irrational.¹⁹

Wel moet opgemerkt worden dat Zbogar deze uitspraken doet in kader van de aanslepende onderhandelingen rond de tweetalige plaatsborden en druk probeert te zetten op een voor de Sloveense volksgroep gunstige uitkomst. Toch is het ook een teken dat rechtse anti-Sloveense gevoelens nog levend zijn en een belangrijke rol spelen in de politiek.

Het jaar 2000 was het absolute overwinningsjaar voor Jörg Haider. De FPÖ, waar hij de onbetwiste kopman van was, werd bij de verkiezingen in de herfst van 1999 de tweede grootste partij van Oostenrijk en vormde een coalitieregering samen met de Oostenrijkse Volkspartij ÖVP. Door de vreemdelingenhaat in zijn politiek en zijn minimaliseren van de misdaden van het nationaalsocialisme was Jörg Haider voor het buitenland niet aanvaardbaar als lid van de regering en bleef daarom gouverneur van Karinthië.

Toen de FPÖ in 2002 bij nieuwe nationale verkiezingen sterk werd afgestraft, werd Karinthië de enige machtsbasis voor Jörg Haider, die zich vanaf dan ging profileren als een gouverneur, die zich verzet tegen onpopulaire beslissingen van Wenen (Ottomeyer 2009: 8; 13-4).

Zoals ook tijdens de 20^e eeuw vaak het geval was, is niet de nationale regering in Wenen, maar wel de regionale regering in Karinthië de meest onverzettelijke gesprekspartner in de problematiek rond de Sloveense minderheid. Talloze daden en verklaringen van Jörg Haider getuigen van een onverbetterlijke vijandigheid tegenover de Slovenen in Karinthië.

Zo drong Haider er, na de toetreding van Slovenië tot de EU in 2004, op aan de voor rechtse strekking in Karinthië vaak vereerde grens met Slovenië langs de bergkam van de Karawanken voor eeuwig te verankeren in de regionale grondwet. Het was voor Jörg Haider duidelijk een doorn in het oog dat nu de zuidelijke grens van Karinthië met Slovenië weinig meer dan symbolische waarde had (Ottomeyer 2009: 78-9).

Een verder traditioneel heilig symbool voor de Karinthische identiteit is de vorstensteen (Duits: Fürstenstein, Sloveens: knežji kamen). Reeds rond 600 was er een

¹⁹ Christian Ultsch, Ortstafeln: Slowenien "würde gerne Resultate sehen". *Die Presse.com*, 27 januari 2010.

Slavische staatsvorming geweest in deze regio. De vorstensteen, een stuk van een Romeinse zuil, werd gebruikt bij de inwijding van de Slavische vorsten. In de Karinthische geschiedschrijving werd de vorstensteen echter als een stichtingssymbool van Karinthië beschouwd en werd het Sloveense karakter van de vroege Karinthische staatsvorming weggelaten.

Jörg Haider was dan ook woedend dat de Sloveense regering de vorstensteen tot een nationaal symbool verklaarde en de afbeelding ervan op het Sloveense munstuk van 2 eurocent liet drukken. Haider liet daarop de vorstensteen uit het regionaal museum verwijderen (Ottomeyer 2009: 80).

In het voorjaar van 2005 kwam het dan tot de stichting van een nieuwe partij door Jörg Haider. Haider verliet de FPÖ en richtte samen met andere ex-leden van de FPÖ de BZÖ op. De Bond voor de Toekomst van Oostenrijk. Wat de directe aanleiding voor deze beslissing was is onduidelijk. In elk geval gaf het Jörg Haider een nieuwe politieke start en kon het extreem-rechtse en nog kwalijkere negationistische imago, dat hij bij de FPÖ had opgebouwd van zich afschudden (Ottomeyer 2009: 25-6).

Dat de oppositie tegen Sloveense eisen inzake de minderhedenproblematiek niet ophield, bewijzen de vele uitspraken van Haider in de media, nog in 2008:

Slowenien gilt nicht als Nachfolgestaat Jugoslawiens und kann somit auch keine Forderungen aus dem Staatsvertrag ableiten.²⁰

Jörg Haider probeert op deze manier dus Sloveense inmenging in zijn eigen beleid te blokkeren door te stellen dat Slovenië geen enkele eis kan stellen in verband met de bescherming van de Sloveense minderheid in Karinthië, vastgelegd in het Oostenrijks staatsverdrag.

8.2 *Ortstafelstreit*

Een symbooldossier, dat grotendeels de huidige spanningen tussen de Sloveense organisaties in Karinthië en de regionale regering bepaalt, blijft het definiëren van het aantal plaatsen met tweetalige borden, de in het Duits zogenaamde ‘Ortstafelstreit’. Jörg Haider moest daar als gouverneur voorzichtig omgaan met wat wettelijk toegestaan was. Er waren namelijk de door de wet van 1976 vastgelegde plaatsen met tweetalige topografie.

De gouverneur van Karinthië ging desondanks in tegen de bepalingen van het grondwettelijk hof, die vaak de minderhedenwetten verdedigde en de politiek dwong om hun beleid aan te passen, ook op andere domeinen zoals het tweetalig onderwijs (Jesih 2004: 347).

Verschillende bondskanseliers, zoals Wolfgang Schüssel (2000-2007) en Alfred

²⁰ Anoniem, Haider verbittet sich “Einmischung Sloweniens” in Kärnten. *Oe24.at*, 23 september 2008.

Gusenbauer(2007-2008), probeerden een zo breed mogelijk compromis te bereiken rond de tweetalige topografie. Met Jörg Haider als gouverneur van Karinthië was dit geen eenvoudige opdracht.

Gusenbauer kwam in 2006 met een wetsontwerp, dat 163 tweetalige plaatsen omvatte. Jörg Haider, in het parlement van Karinthië gesteund door de FPÖ en de BZÖ, verklaarde daarop meermaals dat Wenen geen dictaat kon opleggen aan Karinthië. Een lid van het BZÖ sprak zelfs van een “Zwangsslowenisierung”²¹.

Ottomeyer (2009: 61) stelt vast dat men er in Karinthië bijzonder goed in slaagde de eigen negatieve aspecten op de Sloveense buur te projecteren en de Sloveense minderheid effectief ook een gevoel van minderwaardigheid kreeg. De Slovenen in Karinthië moesten het gevoel krijgen dat ze ontrouwe ‘Heimatverräter’ zijn en hun taal lelijk en minderwaardig is.

Vele Slovenen in Karinthië hadden zo wel een identiteit, maar vaak een identiteit vol met negatieve gevoelens van schaamte, die hun door niemand minder dan de gouverneur zelf werd aangepraat. Jörg Haider was, nog volgens Ottomeyer(2009: 62) een meester in het aanpraten van schaamte aan de minderheid en immigranten, terwijl hij zijn eigen aanhangers het einde van de schaamte en de schuldgevoelens beloofde.

Een dergelijk gedrag heeft volgens Barker (1984: 314) ook een psychologische verklaring. Het kan een schaamte over de eigen afkomst verbergen. De vijand, de ‘eenzijdige’ geschiedschrijving, aanvallen betekent de verdrukte elementen van de eigen persoonlijkheid aanvallen. De tegenstander is een psychologische spiegel van de verdrukte elementen van de eigen persoon.

In maart 2006 wijdde het blad “Unsere Heimat” van de Kärntner Abwehrkämpferbund zich volledig aan de campagne tegen de tweetalige opschriften. Men waarschuwde opnieuw voor de “Slowenisierung”. Een eenduidige identiteit was een noodzaak, zo schreef men:

Wir leben in einer Zeit, in der Kapital, Macht, Egoismus, Gewinnmaximierung und oftmals der lockere Umgang mit der Geschichte den Alltag bestimmen. In einer Zeit, in der die Zahl der Verlierer einer Multi-Kulti-Beliebzigkeitsgesellschaft immer größer wird. [...]–Heimat stiftet Identität, ist ein stabiler Pol und Anker und gibt uns Kraft gegen den Verlust von Orientierung, somit auch der eigenen Geschichte, Kultur und Tradition unseres Volkes (geciteerd uit Ottomeyer 2009: 100).

Wanneer men spreekt over de verdediging van de cultuur van het eigen volk in de context van de tweetalige opschriften, impliceert men subtiel dat zij die niet tot dit volk behoren, de Sloveense volksgroep, al de opgesomde idealen bedreigen. Ook geschiedenis wordt opnieuw als een argument gebruikt. Het gaat dan wel opnieuw om de eigen geschiedenis, niet om de geschiedenis van de Sloveense volksgroep die zich ook binnen de grenzen van Karinthië heeft afgespeeld.

²¹ Anoniem, Sondersitzung zur Ortstafelfrage. *Kaernten.orf.at*, 29 juni 2007.

In hetzelfde blad klinkt het verder dat ‘de Slovenen niet aan de zijde van Oostenrijk staan en desondanks rijkelijk worden beloond’ (Ottomeyer 2009: 100).

Het NSKS werd door de opeenvolgende bondskanseliers ook erkend als een volwaardige gesprekspartner in de onderhandelingen rond de tweetalige plaatsborden. Zij hadden het grondwettelijk hof aan hun kant en probeerden dat ook uit te spelen. Eerst stelde het NSKS zich flexibel op, maar in 2008 werd het NSKS vanwege de vele provocaties vanuit de hoek van Jörg Haider radicaler zoals blijkt uit het volgende fragment uit een artikel uit de Sloveense krant *Delo* van 7 februari 2008:

Kot je danes na Dunaju dejal podpredsednik NSKS Vouk, avstrijska vlada skuša urediti področje dvojezičnih krajevnih tabel na avstrijskem Koroškem s predlogom, ki ne ustreza niti "restriktivnim" merilom avstrijskih ustavnih sodnikov. Pri tem je Vouk kritiziral dejstvo, da lanski predlog kanclerja Gusenbauerja s 163 dvojezično označenimi naselji na avstrijskem Koroškem ni vključeval štirih krajev, o katerih so ustavni sodniki že odločili v prid dvojezični topografiji.

Poleg tega v Gusenbauerjevem predlogu nista dva kraja od treh, ki jih ustavni sodniki še preučujejo. Če bi kancler naprej vztrajal pri nespremenjenem predlogu, ga NSKS, v nasprotju z lansko pripravljenostjo, ne bo podprl, je napovedal Vouk.²²

In een artikel in datzelfde jaar 2008 uit het NSKS verder haar frustratie. Ze klaagt een algemene achteruitgang van de verworvenheden van de minderheid aan:

Ne samo pri krajevnih tablah, tudi pri rabi jezika na uradih in sodiščih se ustrezna določila manjšinske zaščite vse bolj prezirajo, na področju manjšinskega šolstva, medijske oskrbe in podpiranja manjšin pa so vse bolj pod vprašanjem.²³

²² Uit: Anoniem, NSKS: Med glavarjem in kanclerjem pri tablah ni razlike. *Delo.si*, 7 februari 2008:

Zoals vandaag in Wenen de ondervoorzitter van het NSKS Vouk stelde, poogt de Oostenrijkse regering met het voorstel een gebied van tweetalige plaatsborden in Karinthië in te voeren, dat zelfs niet overeenstemt met de “restrictieve” maatstaven van de Oostenrijkse grondwettelijke rechters. Daarbij bekritiseert Vouk het feit, dat het voorstel van vorig jaar van de kanselier Gusenbauer met 163 tweetalig aangeduide plaatsen in Karinthië niet eens vier plaatsen, waarvoor de grondwettelijke rechters in het voordeel van tweetalige opschriften beslisten, omvatten.

Daarnaast omvat het voorstel van Gusenbauer geen twee plaatsen van de drie, die de grondwettelijke rechters nog bestuderen. Als de kanselier verder aandringt het voorstel ongewijzigd te laten, zal de NSKS, in tegenstelling tot de bereidheid van vorig jaar, dit niet ondersteunen, kondigt Vouk aan.

²³ Uit: Ma.J. & STA, Deželni zbor avstrijske Koroške proti dvojezičnosti. *Delo.si*, 18 december 2008: Niet enkel bij de gemeentelijke signalisatie, maar ook bij het gebruik van de taal bij openbare diensten en rechtbanken wordt een adequate voorziening van de minderheidsbescherming steeds meer veracht, ook op het vlak van minderheidsonderwijs, gezondheidszorg en minderheidsondersteuning worden de verworven rechten steeds meer in vraag gesteld.

Een defintief compromis tussen de Sloveense volksgroep en de Karinthische en Oostenrijkse overheid lijkt hierdoor steeds moeilijker. De Slovenen zijn teleurgesteld door de gebrekkige toepassing van de rechtstaat terwijl het rechtse front tegen een uitbreiding van de tweetalige borden nog steeds zeer groot is. De juridische en politieke strijd sleept zo verder aan terwijl andere minderheidsrechten niet meer de nodige aandacht dreigen te krijgen.

8.3 Jörg Haider's erfenis

De droefheid was bij vele inwoners van Karinthië bijzonder groot na de onverwachte dood van Jörg Haider op 11 oktober 2008. Nu pas bleek dat velen hem als een echte vaderfiguur gezien hadden, niet in het minste dankzij zijn populistische en gulle beleid, dat Karinthië de grootste schuldenberg van alle Oostenrijkse deelstaten bezorgde.

Jörg Haider had, vooral dan bij Duitstaligen, het eenheidsgevoel in Karinthië duidelijk doen heropleven. Bij de Slovenen in Karinthië had hij echter een nieuw minderwaardigheidsgevoel en nog duidelijker het gevoel van 'vreemdelingen in eigen land' achtergelaten.

De idealisering van de persoon van Jörg Haider onmiddellijk na zijn dood was ongezien. Velen twijfelden dan ook aan de omstandigheden van het ongeluk zoals die door de autoriteiten werden vastgesteld en geloofden in verschillende complottheorieën.

In de campagne voor de Karinthische regionale verkiezingen op 1 maart 2009 kwam het BZÖ met de slogan "Wir passen auf dein Kärnten auf. Garantiert." Als politieke erfgenamen van Jörg Haider lijkt de top van de BZÖ zo uit te drukken dat Karinthië eigenlijk het politiek bezit van Jörg Haider was. Men verwijst zo ook naar de uitspraak van Jörg Haider zelf in 1992. Dat jaar moest hij vanwege zijn uitspraken over het nazisme aftreden als gouverneur en zei als afscheid tegen zijn aanhangers: "Passt mir auf mein Kärnten auf!" (Ottomeyer 2009: 44-5).

De gedachte dat dit Karinthië ook een beetje het Karinthië van de Slovenen kan en moet zijn lijkt bij de BZÖ en de FPÖ, zoals het NSKS vaststelt, nog steeds geen enkele ingang te vinden. Politieke verantwoordelijkheid ligt er evenwel volgens Haas en Stuhlpfarrer(1977: 114) in dat aan Oostenrijk nooit de vraag zal moeten gesteld worden: "Österreich, wo sind deine Slowenen?".

9 Volkstellingen

De periode van het interbellum was ronduit nefast voor de evolutie van het aantal Slovenen in het zuiden van Oostenrijks Karinthië. Elke Oostenrijkse volkstelling tijdens de Eerste Republiek gaf een daling van het aantal tot de Sloveense minderheid behorende inwoners aan. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de parameters veranderden. Een gegeven dat op zich ook niet los van politieke manipulatie stond, in het bijzonder door de met de nazi's verbonden Kärntner Heimatbund.

Zo baseerde de volkstelling van 1934 zich niet meer op etnische herkomst, maar op zogeheten 'taalkundig-culturele' kenmerken. In 1923 telde men 37 292 Slovenen, in 1934 nog 26 796. In een vergelijkbaar gebied telde men in 1910 nog 92 735 Slovenen. Oostenrijkse socialisten erkenden dat de volkstelling van 1923 niet nauwkeurig was en schatten zelf het aantal etnisch bewuste Slovenen op 55 000 (Barker 1984: 191). Sloveense organisaties dienden klacht in bij de volkenbond over onregelmatigheden en discriminaties bij de volkstellingen (Jesih 2004: 314).

Na 1945 waren er zes volkstellingen in Oostenrijk. Vanaf 1951 tienjaarlijks. Oostenrijk paste voor de vaststelling van de omgangstaal nog steeds dezelfde categorieën toe, die bij de volkstelling van 1939 onder de nazi's waren ingevoerd. De wetenschappelijk afgekeurde categorie 'Windisch' werd ondanks alles nog steeds toegelaten. Zo waren er in 1951 maar liefst 16 combinaties mogelijk (Zupančič 2007: 152).

Deze methodologie was dan ook zeer omstreden en Sloveense organisaties protesteerden fel tegen de volkstellingen. In de jaren '70 riepen ze de Slovenen zelfs op niet mee te werken aan de volkstellingen, om zo de absurditeit van de resultaten te benadrukken.

Het aantal tot de Sloveense minderheid behorende inwoners daalde bij elke nieuwe volkstelling. In 1951 was het officiële cijfer 43 179. De volledige bevolking van het gebied met tweetalig onderwijs bedroeg 108 440 (Barker 1984: 228).

Het aantal Duitstaligen bleef aanzwellen in Karinthië dankzij de immigratie vanuit het noorden van Oostenrijk. Vooral de stedelijke bevolking van Karinthië vergrootte, terwijl het geboortecijfer stagneerde. Duitse nationalistten protesteerden hevig tegen een volgens hun sluipende Joegoslavische emigrantengroom uit de Karavanken. De gedachte dat deze de Sloveense minderheid zouden versterken deed hun huiveren (Barker 1984: 230; 237).

Tien jaar later, in 1961, telde men nog slechts 25 472 personen, die het Sloveens als middel van communicatie gebruikten. Deze periode was dan ook het meest beslissend voor de Sloveense minderheid met het staatsverdrag van 1955 en de schoolstaking van 1958, die de beloofde rechten van de minderheid al meteen op de helling zetten. Van een omvangrijke emigratie van Karinthische Slovenen is er echter nooit sprake geweest, dus zijn de oorzaken

van de achteruitgang van de volksgroep veeleer intern te zoeken (Ottomeyer 2009: 94).

De grootste oorzaak ligt onontkenbaar in de vele vormen van assimilatie. Enerzijds de sociale druk om zich als Duitstalige aan te geven bij volkstelling. Anderzijds de vele gemengde huwelijken over de taalgrenzen heen.

Zo stelt Ottomeyer (2009: 94) dat een meerderheid van de Karinthische families Sloveense voorouders heeft en duidt hij op de in Karinthië gekende gevleugelde uitdrukking van de 'Sloveense oma in de kelder'. Dit zou terug gaan op een lokale functionaris, die zijn Sloveense grootmoeder in de kelder verstopte toen de gouverneur op bezoek kwam (Ottomeyer 2009: 95). Een anekdote, die op een treffende manier de omgang met het grotendeels verloren gegaan Sloveense karakter van Karinthië en zijn inwoners weergeeft.

Ook is er het grote trauma van de Tweede Wereldoorlog en het nazisme, die Sloveens spreken levensgevaarlijk maakten. Ouders van Sloveenstalige afkomst besloten niet zelden dat hun kinderen Sloveens leren alleen maar problemen zou veroorzaken in een kapitalistische Duitstalige ruimte. De gevaarlijke Sloveense deelidentiteit werd zo geëlimineerd ten gunste van de Karinthische en de Oostenrijkse deelidentiteit (Ottomeyer 2009: 97-8).

Niet alleen over een korte tijdschaal zijn de cijfers alleszeggend. Wanneer we ruim een eeuw overzien wordt de dalende trend en het verlies van het Sloveens karakter van Karinthië nog treffender. Moritsch (1996: 29) stelt vast dat een volksgroep, die in 1880 nog een derde van de bevolking van Karinthië omvatte, in 1991 tot een dertigste van de totale bevolking in Karinthië is herleid.

In 2001 telde men in Karinthië nog 12 586 personen met Sloveense omgangstaal. Daarbij werden nog eens 555 personen geteld, die "Windisch" als spreektaal opgaven (Zupančič 2007: 152). Oostenrijkse en Sloveense wetenschappers spreken van minstens 50 000 Sloveenstaligen in Karinthië (Jesih 2004: 346-7). Een vele malen hoger getal, dat echter geen officiële bevestiging krijgt en die al helemaal bestreden wordt door rechtse partijen in Oostenrijk.

De bijzondere complexiteit van het bepalen van de omvang van de Sloveense minderheid mag geen moment uit het oog verloren worden. In een steeds groter wordende sociale ruimte en een postindustriële samenleving is de bepaling van identiteit steeds moeilijker. Perfect tweetalige individuen tot een bepaalde taalgroep rekenen is ronduit problematisch (Zupančič 2007: 151). Deze complexiteit werd in 2000 ook nogmaals herkend door de Oostenrijkse regering in hun bericht over nationale minderheden. Men kan onmogelijk een eenduidig cijfer kleven op de Sloveense volksgroep in Oostenrijk en de Oostenrijkse regering drukt zich duidelijk zeer voorzichtig uit over deze materie:

Die Zahl der Slowenen in Österreich wird sehr unterschiedlich eingeschätzt. Bei der letzten Volkszählung im Jahr 1991 haben insgesamt 20.191 Personen österreichischer Staatsbürgerschaft angegeben, Slowenisch als Umgangssprache zu verwenden. [...] Festzuhalten ist, dass aktuelle wissenschaftliche Erhebungen, die über die

„Slowenisch-Kenntnisse“ in den politischen Bezirken Kärntens durchgeführt wurden, zu dem Ergebnis kommen, dass ca. 59.000 Personen im Alter über 15 Jahren Slowenisch-Kenntnisse besitzen. Das heisst jedoch nicht, dass alle diese Personen auch der slowenischen Volksgruppe angehören. Laut Eigeneinschätzungen von slowenischen Organisationen leben in Österreich zur Zeit ca. 50.000 Slowenen.²⁴

Toch blijven volkstellingen een belangrijk instrument voor de politiek in hun zoektocht naar een evenwichtige oplossing voor de minderhedenproblematiek. Voorwaarde blijft dan wel het respect voor de volksgroep en zijn verworven rechten.

²⁴ Bericht der Republik Österreich gemäß Artikel 25 Abs. 1 des Rahmenübereinkommens zum Schutz nationaler Minderheiten. Wien: am 30.Juni 2000

10 Conclusie

Zoals ik in de inleiding schreef heb ik geprobeerd me te richten op enkele sleutelmomenten in de evolutie van de Sloveense minderheid in Karinthië. Bij het schrijven van mijn conclusie wil ik dan ook nogmaals benadrukken dat ik aan enkele periodes en aspecten minder aandacht heb besteed. De aspecten die ik besproken heb zijn daarbij wel diegene, die in de literatuur over het onderwerp de meeste aandacht kregen. Waar nodig kreeg zo het juridisch en volksrechtelijke aspect de nodige aandacht, maar heb ik ervoor gekozen geen overbodige, zeer technisch-juridische bespreking te houden over de Oostenrijkse wetgeving rond minderheden. Destemmer heb ik geprobeerd te beschrijven wat de veranderende wetgeving en politiek in de realiteit heeft teweeggebracht. Ook de zeer moeilijke analyse van hoe de identiteit van een minderheid en volksgroep verandert in een nooit gezien snel veranderende maatschappij kwam hierbij onvermijdelijk naar boven.

De Sloveense minderheid werd een Oostenrijkse nationale minderheid na de volksstemming van 10 oktober 1920. Deze volksstemming vormt dan ook het eerste sleutelmoment. Een aanzienlijk aantal Karinthische Slovenen hadden bij deze volksstemming de voorkeur gegeven aan een aansluiting bij Oostenrijk en hadden dus om verschillende redenen hun bestaan aan Oostenrijk toevertrouwd. De Oostenrijkse sociaaldemocratie had op een overtuigende manier de Slovenen gegarandeerde rechten beloofd binnen Oostenrijk, terwijl de reeds in 1918 aanwezige Duits-nationale elementen in Oostenrijk voor vele Slovenen verborgen bleven. Daarnaast was er de perceptie en de angst dat Joegoslavië door Serven gedomineerd zou worden.

De talloze beloftes gemaakt door sociaaldemocraten voor de volksstemming waren, ondanks de goede bedoelingen van de sociaaldemocraten, moeilijk waar te maken tegenover de Sloveense minderheid. Het verdrag van Saint-Germain weerspiegelde de hoop op een tolerant Oostenrijk met ruime minderheidsrechten, maar in werkelijkheid overheerste in het interbellum vooral het Duits nationalisme met een sterke beweging van Duits-nationalistische organisaties, die bijzonder actief waren in Karinthië. De Oostenrijkse reststaat was in de hoofden van vele Duitstalige Oostenrijkers geen meervolkenstaat meer.

De vervolging en intimidatie van de Sloveense intelligentsia in Karinthië reeds enkele maanden na de volksstemming werd uiteindelijk nooit bestraft. Tegen het niet naleven van het verdrag van Saint-Germain werd door internationale instanties nooit concreet ingegrepen en dit bleek voor de Sloveense minderheid in Karinthië bijzonder schadelijk. Het betekende dat ze werden overgeleverd aan de wil van een Duitstalig electoraat, die in Karinthië de macht gaf aan Duits-nationalistische partijen en geen voorkeur gaf aan de sociaaldemocratie, die wel de Slovenen in Karinthië wensten te betrekken en zich veel flexibeler opstelden tegenover minderheden.

De nationale regering kon in deze omstandigheden geen tegenwicht bieden aan de

regionale regering van Karinthië, die ruime bevoegdheden had over wat in Karinthië met de Sloveense minderheid moest gebeuren.

Alle inspanningen van de sociaaldemocraten voor de Sloveense minderheid kregen nooit een concrete vorm. De onderhandelingen voor een culturele autonomie van de Slovenen in Karinthië kwamen er te laat, want ze werden in 1930 afgebroken door een steeds radicaler wordend Duits nationalisme, die geen enkele toegeving meer wenste te doen aan de Slovenen in Karinthië. Het afbreken van deze onderhandelingen vormen ongetwijfeld ook een sleutelmoment in de geschiedenis van de Sloveense volksgroep in Karinthië.

Het nazi-regime werd een groot trauma voor de Sloveense minderheid. Alle bepalingen van het verdrag van Saint-Germain werden nu definitief van tafel geveegd en voor het eerst werden de Slovenen in Oostenrijk openlijk als minderwaardig bestempeld en werd het spreken van Sloveens in Oostenrijk verboden. De grote tolerantie van weleer tussen alle volksgroepen in het Oostenrijk van de Dubbelmonarchie, was nu verder weg dan ooit.

De periode van de Tweede Wereldoorlog betekende een ongeziene crisis in het eeuwenlange bestaan van de Slovenen in Karinthië. Karinthië moest een bolwerk van 'Deutschtum' worden, een 'Südmark'. Zelfbewuste Slaven werden vervolgd. Met de 'Windischentheorie' van de door de nazi's gerecruteerde historicus Martin Wutte, werd de assimilatie van onder Duitstalige invloed staande sociaal zwakkere Slovenen bewerkstelligd.

De kolonisatie van het zuiden van Karinthië door Duitse gezinnen en de verplichte uitwijzing van Sloveense gezinnen verstoorden op een brute manier het Sloveense karakter van het zuiden van Karinthië.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de oproep van vele Slovenen in Karinthië tot een aansluiting bij Joegoslavië door de grootmachten afgewezen. De vrees opnieuw aan de wil van een Duitse meerderheid overgeleverd te zijn, zat duidelijk zeer diep en zorgde voor een opflakking van Sloveens nationalisme. Deze vrees werd met nieuwe beloftes en minderheidsrechten beantwoord, die deze keer duidelijk met meer politieke wil werden aangevat. De verwezenlijking van de beloftes verliepen echter traag en kregen al snel opnieuw oppositie van rechts-extreme organisaties, die ondanks de letterlijke bepalingen van het staatsverdrag van 1955 anti-Sloveense werkzaamheden verderzetten, waarvan de schoolstaking de meest openlijke was.

De schoolstaking, die in 1959 het afschaffen van het verplicht tweetalig onderwijs in het zuiden van Karinthië tot gevolg had, was de grootste nederlaag van de Sloveense minderheid na de Tweede Wereldoorlog. Slechts weinig leerlingen bleven zo nog aangemeld voor Sloveenstalig onderwijs en werden op deze manier gemarginaliseerd.

De weigering van vele Duitstaligen in een tweetalige geest samen te leven in het zuiden van Karinthië leek de assimilatie ontzettend te versnellen en vormt een nieuw naoorlogs sleutelmoment. Personen met een Sloveense familienaam werden in sneltempo Duitstaligen in de volkstelling.

De assimilatie nam vele vormen aan en kende ook een eerder onschuldige socio-economische logica. Deze assimilatie betekende in concrete cijfers evenwel een felle daling van het aantal leden van de Sloveense volksgroep.

Het zelfbewustzijn van de Slovenen nam desondanks wel terug toe na de jaren '60. De Sloveense minderheid was van een lagere klasse van weinig zelfbewuste boeren en arbeiders geëvolueerd tot een tweetalige, hoog opgeleide groep Oostenrijkers, die van de economische kansen in Oostenrijk volop konden meegenieten. De structuren van de twee Sloveense overkoepelende organisaties in Karinthië, het ZSO en het NSKS, hadden ongetwijfeld aan het Sloveense zelfbewustzijn bijgedragen en het Sloveens gymnasium in Klagenfurt, opgericht in 1957, werd een groeiend succes.

Politiek verkreeg men als minderheid echter nauwelijks nog werkelijke macht. De bepalingen van het Oostenrijks staatsverdrag van 1955 en de latere volksgroepenwet van 1976 werden daarom ten volle aangegrepen als instrument tegen anti-Sloveens beleid van rechtse partijen zoals de FPÖ. Dit verliep met wisselend succes. Het Oostenrijkse grondwettelijk hof zag toe op de naleving van de wetten, die de minderheden in Oostenrijk beschermden. Tegen de anti-Sloveense blokkeringspolitiek van partijen, die enkel het Duitstalig electoraat wensten te bedienen, had ook het grondwettelijk hof echter weinig in te brengen.

Het symbooldossier voor de minderhedenrechten van Slovenen in Karinthië is sinds de jaren '70 het bepalen van het aantal plaatsen met tweetalige topografische aanduidingen in het zuiden van Karinthië. De strijd hierrond illustreert de onverdraagzaamheid tegen de Sloveense minderheid. Met Jörg Haider als gouverneur van Karinthië nam deze onverdraagzaamheid opnieuw een vlucht.

Toch toont de Oostenrijkse regering samen met het grondwettelijk hof, ondanks de oppositie van de Karinthische regering, de wil om een breed en fair compromis te willen bereiken rond de minderhedenproblematiek. Aan deze problematiek werd al te vaak door de Oostenrijkse, maar ook Joegoslavische politiek geen prioriteit gegeven in het verleden.

11 Bibliografije

A.K.K.

2010 Koroški Slovenci: Samorazpustitev kot protest. *MMC RTV Slovenija*, 9 maart 2010. Online. Internet. Geraadpleegd op 19 april 2010. Beschikbaar via <http://www.rtvlo.si/slovenija/koroski-slovenci-samorazpustitev-kot-protest/225368>.

Anoniem

2008 NSKS: Med glavarjem in kanclerjem pri tablah ni razlike. *Delo.si*, 7 februari 2008. Online. Internet. Geraadpleegd op 19 april 2010. Beschikbaar via <http://www.delo.si/clanek/54640>.

Anoniem

2007 Sondersitzung zur Ortstafelfrage. *Kaernten.orf.at*, 29 juni 2007. Online. Internet. Geraadpleegd op 19 april 2010. Beschikbaar via <http://kaernten.orf.at/stories/203835/>

Anoniem

2008 Haider verbittet sich "Einmischung Sloweniens" in Kärnten. *Oe24.at*, 23 september 2008. Online. Internet. Geraadpleegd op 19 april 2010. Beschikbaar via http://www.oe24.at/zeitung/oesterreich/politik/Haider_verbittet_sich_Einmischung_Sloweniens_in_Kaernten__365116.ece.

Barker, Thomas M.

1984 *The Slovene minority of Carinthia*. New York: Colombia University Press.

Belšak, Katja

2007 *Jezikovne pravice slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.

Božič, Branko

1969 *Zgodovina slovenskega naroda*. Ljubljana: Prešernova družba.

Broman, Cilka (et al.)

1985 *Zgodovina koroških Slovencev od leta 1918 do danes z upoštevanjem vseslovenske zgodovine*. Celovec: Družba sv. Mohorja.

Ferenc, Mitja & Božo Repe

2004 Jugoslavija/Slovenija in Avstrija med Vzhodom in Zahodom, 1955-1991. In: Dušan Nećak(ed.), *Slovensko-avstrijski odnosi v 20. stoletju*: 481-498. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete.

Haas, Hans & Karl Stuhlpfarrer

1977 *Österreich und seine Slowenen*. Wien: Löcker & Wögenstein.

Jesih, Boris

2004 Slovenska narodna manjšina v Republiki Avstriji. Kratek prerez zgodovinskega razvoja in oznaka trenutnega položaja. In: Dušan Nećak(ed.), *Slovensko-avstrijski odnosi v 20. stoletju*: 269-348. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete.

Kirk, Tim

1991 Limits of Germandom: Resistance to the Nazi Annexation of Slovenia. *The Slavonic and East European Review* 69/4: 646-667.

Klemenčič, Matjaž

2008 Avstrijsko-slovenski odnosi v času osamosvajanja Slovenije in takratna vloga koroških Slovencev. *Razprave in gradivo* 48/1-2: 159-189.

Malle, Avguštin

1996 Narodna identiteta pri koroških slovincih v 19. stoletju. In: Dušan Nećak (ed.), *Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas*: 218-227. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete.

Ma.J. & STA

2008 Deželni zbor avstrijske Koroške proti dvojezičnosti. *Delo.si*, 18 december 2008. Online. Internet. Geraadpleegd op 19 april 2010. Beschikbaar via <http://www.delo.si/clanek/73036>.

Moritsch, Andreas

1996 *Die Kärntner Slovenen und die Nation Österreich*. Klagenfurt-Ljubljana-Wien: Verlag Hermagoras.

Ottomeyer, Klaus

2009 *Jörg Haider- Mythenbildung und Erbschaft*. Klagenfurt: Drava.

Pleterski, Janko, Lojze Ude & Tone Zorn(eds)

1970 *Koroški plebiscit*. Ljubljana: Slovenska Matica.

Pleterski, Janko

1970 O prvinah in o značaju plebiscitne odločitve. In: Pleterski, Janko, Lojze Ude & Tone Zorn(eds): 215-266.

Priestly, Tom & Ruxandra Comanaru

2009 "Identity" among the Minority Slovenes of Carinthia, Austria. *Razprave in gradivo* 49/2: 7-23.

Republik Österreich

2000 *Bericht der Republik Österreich gemäß Artikel 25 Abs. 1 des Rahmenübereinkommens zum Schutz nationaler Minderheiten*. Wien: am 30.Juni 2000. Online. Internet. Geraadpleegd op 12 april 2010. Beschikbaar via http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_1st_SR_Austria_de.pdf.

Štih, Peter, Vasko Simoniti & Peter Vodopivec

2008 *Slowenische geschichte. Gesellschaft- Politik- Kultur*. Graz: Leykam.

Treaty of Peace with Austria

1919 Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Austria. *Australian Treaty Series*. Online. Internet. Geraadpleegd op 12 april 2010. Beschikbaar via <http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1920/3.html>.

Ude, Lojze

1970 Vojaški boji na Koroškem v letu 1918/1919. In: Pleterski, Janko, Lojze Ude & Tone Zorn(eds): 131-206.

Ultsch, Christian

2010 Ortstafeln: Slowenien "würde gerne Resultate sehen". *Die Presse.com*, 27 januari 2010. Online. Internet. Geraadpleegd op 19 april 2010. Beschikbaar via <http://diepresse.com/home/politik/aussenpolitik/535858/index.do?from=suche.intern.portal>.

Wallis, B.C.

1918 The Peoples of Austria. *Geographical Review* 6/1: 52-65.

Zupančič, Jernej

2007 Sodobni socialni in etnični procesi med koroškimi Slovenci. *Razprave in gradivo* 47/1-2: 141-165.

Zwitter, Fran

1970 Etnične in družbene osnove koroškega vprašanja. In: Pleterski, Janko, Lojze Ude & Tone Zorn(eds): 7-30.

VERWALTUNGSEINTEILUNG KÄRNTENS MIT SLOVENISCHER ODER GEMISCHTER BEVÖLKERUNG, STAND 1. 1. 1967
 UPRAVNA RAZDELITEV KOROŠKE S SLOVENSKIM ALI MEŠANIM PREBIVALSTVOM, STANJE 1. 1. 1967

